

ZNAKOWANIE „WOLNE OD GMO”

Omówienie przepisów ustawy z dnia 13 czerwca 2019 r. o oznakowaniu produktów wytworzonych bez wykorzystania organizmów genetycznie zmodyfikowanych jako wolnych od tych organizmów

Copyright © by Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2021

Całość ani poszczególne części tego opracowania nie mogą być reprodukowane w jakikolwiek sposób i rozpowszechniane bez uprzedniej zgody Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wykorzystano zdjęcia z www.shutterstock.com

Spis treści

1. WSTĘP ____ 4

2. ZASADY ZNAKOWANIA ____ 6
2.1. Znaki graficzne i wyrażenia słowne ____ 6
2.2. Znakowanie produktów pochodzenia roślinnego ____ 8
2.3. Znakowanie produktów pochodzenia zwierzęcego ____ 11
2.4. Znakowanie produktów wieloskładnikowych ____ 12
2.5. Znakowanie pasz ____ 14
2.6. Znakowanie pasz dla zwierząt domowych ____ 15

3. Zasada „krok w tył, krok w przód” ____ 17

4. Komponenty do produkcji żywności ____ 18
4.1. Cukier, lecytyna, olej ____ 18
4.2. Enzymy i substancje pomocnicze w przetwórstwie. ____ 19
4.3. Składniki pochodzenia zwierzęcego (jelita - osłonki, tłuszcz, skórki, żelatyna). ____ 22

5. OBOWIĄZKI PODMIOTÓW PRZYSTĘPUJĄCYCH DO ZNAKOWANIA ŻYWNOŚCI ____ 23
5.1. Obowiązki podmiotu przystępującego do znakowania żywności pochodzenia roślinnego ____ 23
5.2. Obowiązki podmiotu przystępującego do znakowania żywności pochodzenia zwierzęcego ____ 26
5.3. Obowiązki podmiotu przystępującego do znakowania pasz ____ 30

6. PRODUKTY WYTWORZONE W INNYCH KRAJACH OZNAKOWANE
JAKO WOLNE OD GMO ____ 32

7. ZAKAZY I KARY ZA NIEPRZESTRZEGANIE PRZEPISÓW USTAWY ____ 34

8. NAJCZĘŚCIEJ ZADAWANE PYTANIA ____ 36

DEFINICJE I WYKAZ SKRÓTÓW ____ 42

1. WSTĘP

Dnia 1 stycznia 2020 r. weszła w życie ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o oznakowaniu produktów wytworzonych bez wykorzystania organizmów genetycznie zmodyfikowanych jako wolnych od tych organizmów (dalej zwana ustawą o znakowaniu wolnym od GMO).

Na wstępie wyjaśnijmy, czym są organizmy zmodyfikowane genetycznie, zwane w skrócie GMO (ang. genetically modified organism). GMO to organizm, którego materiał genetyczny został zmieniony w sposób niezachodzący w naturze i za pomocą metod biotechnologicznych (inżynierii genetycznej), w celu nadania mu nowych cech. Modyfikacje genetyczne stosuje się w wielu dziedzinach (medycynie, farmacji, przemyśle spożywczym, rolnictwie).

Przykładem zastosowania GMO w rolnictwie są zmodyfikowane genetycznie rośliny uprawne. Najpopularniejsze z nich to: kukurydza, soja, bawełna, rzepak i burak cukrowy. Najwięcej upraw GMO prowadzi się w krajach obu Ameryk (USA, Kanada, Brazylia, Argentyna, Paragwaj). W efekcie zastosowania modyfikacji genetycznych powstała m.in. kukurydza, w której - na skutek dodania genu pochodzącego z bakterii (Bacillus thuringiensis) - wytwarzane jest białko szkodliwe dla niszczących kukurydzę owadów – omacnicy prosowianki. Inny przykład to kukurydza odporna na szkodnika kwarantannowego – stonkę kukurydzianą czy soja odporna na herbicyd Roundup.

Produkty GMO mają swoich zwolenników i przeciwników. Zdaniem zwolenników, stosowanie GMO w rolnictwie niesie za sobą korzyści zwiększenia plonów i ograniczenia stosowania pestycydów. Przeciwnicy GMO wyrażają niepokoje, co do wpływu długofalowego stosowania GMO na zdrowie ludzi i zwierząt oraz wpływu na stan środowiska (w szczególności wpływu na owady zapylające). Od strony ekonomicznej rodzą się obawy, że rynek nasion zostanie zdominowany przez korporacje będące właścicielami odmian GMO. Te obawy bardzo silnie wyrażane są przez społeczeństwa państw Unii Europejskiej, co przekłada się na bardzo restrykcyjne przepisy dotyczące dopuszczania GMO do stosowania i obrotu.

Produkty GMO (zarówno żywność, jak i pasza) mogą być wprowadzane do obrotu albo uprawiane w UE tylko po uzyskaniu zezwolenia (autoryzacji) na poziomie unijnym, poprzedzonego naukową oceną ryzyka.

Jeśli chodzi o uprawę, to tylko jedna odmiana kukurydzy została dopuszczona do uprawy na terenie Unii Europejskiej – jest to kukurydza MON 810, która charakteryzuje się odpornością na omacnicę prosowiankę. Jest ona uprawiana głównie w Hiszpanii i Portugalii. Większość państw europejskich, w tym Polska, zakazała na swoim terenie upraw tej odmiany kukurydzy. Na dzień dzisiejszy na terytorium naszego kraju obowiązuje całkowity zakaz upraw jakichkolwiek roślin GMO.

Inaczej prezentuje się kwestia stosowania GMO w żywności i paszach. Do stosowania w Unii Europejskiej w żywności i paszach dopuszczonych jest kilkadziesiąt różnych modyfikacji genetycznych, które oczywiście przeszły gruntowną ocenę zagrożenia dla zdrowia ludzi, zwierząt i środowiska na etapie ich dopuszczania do obrotu i zostały uznane za bezpieczne. Rejestr wszystkich GMO dopuszczonych do stosowania (inaczej nazywanych autoryzowanymi GMO) jest publicznie dostępny pod

adresem: **https://webgate.ec.europa.eu/dyna/gm_register/index_en.cfm.** Wszystkie GMO spoza rejestru – czyli nieautoryzowane GMO, nie są dopuszczone do obrotu i stosowania.

Należy podkreślić, że GMO, które są dopuszczone do obrotu w Unii Europejskiej w największym stopniu są stosowane w paszach. Genetycznie zmodyfikowana soja, a w zasadzie poekstrakcyjna śruta z soi zmodyfikowanej genetycznie, jest głównym komponentem białkowym stosowanym w paszach.

Prawo UE nakłada obowiązek znakowania produktów zawierających GMO. Od tej zasady jest jeden wyjątek – nie muszą być znakowane takie produkty, w których zawartość GMO wynosi poniżej 0,9% i jest przypadkowa lub technicznie nieunikniona. A zatem, na rynku europejskim można znaleźć produkty znakowane jako produkty GMO oraz produkty nieoznakowane. Nie stosuje się natomiast znakowania które wskazuje, że żywność pochodzi od zwierząt lub jest wyprodukowana ze zwierząt karmionych paszami GMO.

W związku z obawami i często bardzo radykalnym sprzeciwem wobec GMO, konsumenci od dawna domagali się możliwości wyboru produktów niezawierających GMO lub wyprodukowanych bez stosowania GMO. Odpowiedzią na te potrzeby jest właśnie ustawa o znakowaniu wolnym od GMO. Trend konsumencki niechętny GMO został dostrzeżony przez producentów żywności jeszcze

przed wejściem w życie ustawy. Na rynku pojawiły się liczne firmowe lub branżowe znaki informujące o braku GMO. To oznakowanie nie było powiązane ze spełnieniem żadnych ujednoliconych standardów, w związku z czym utrudniona była kontrola standardów takiej produkcji. Ustawa te standardy ujednoliciła. To oznacza, że wszystkie produkty ze znakami graficznymi określonymi w polskich przepisach mają te same parametry, jakie są niezbędne w procesie ich produkcji, aby można te produkty uznać za wolne od GMO.

Wprowadzenie regulacji dotyczących znakowania produktów jako wolnych od GMO, jest też narzędziem wspierania produkcji krajowych roślin wysokobiałkowych, które z powodzeniem mogą być wykorzystywane do produkcji pasz wolnych od GMO. Jest to zatem działanie wpisujące się w strategiczny cel, jakim jest zwiększenie udziału krajowego białka roślinnego w produkcji pasz i jednocześnie zmniejszenie uzależnienia od importu śruty sojowej GMO.

Przystąpienie do systemu znakowania nie wiąże się z rejestracją oraz opłatami, wymaga jednak spełnienia określonych warunków, ciągłej samokontroli oraz dokumentowania wszystkich etapów produkcji towarów, przeznaczonych do oznakowania.

Urzędowa kontrola przestrzegania przepisów ustawy powierzona została Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych i Inspekcji Weterynaryjnej.

2. ZASADY ZNAKOWANIA

2.1. Znaki graficzne i wyrażenia słowne

W celu oznakowania produktów jako wolnych od GMO wprowadzono wzory znaków graficznych i wyrażenia słowne.

Można używać tylko dwóch rodzajów znaków graficznych i dwóch rodzajów wyrażeń tj. „bez GMO" i „wyprodukowane bez stosowania GMO".

Znaki graficzne umieszcza się na opakowaniu lub etykiecie, a wyrażenia słowne w dokumentacji towarzyszącej znakowanym produktom przy czym:

1. znak graficzny „bez GMO" i wyrażenie „bez GMO" umieszcza się w odniesieniu do żywności pochodzenia roślinnego w tym żywności wieloskładnikowej jeśli znajdują się w niej wyłącznie składniki pochodzenia roślinnego oraz pasz.
2. znak graficzny „wyprodukowano bez stosowania GMO" i określenie „wyprodukowane bez stosowania GMO" umieszcza się w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego oraz żywności wieloskładnikowej jeśli znajduje się w niej choć jeden składnik pochodzenia zwierzęcego.

W przypadku żywności lub jej składników pochodzenia roślinnego, która będzie mogła zostać oznakowana należy pamiętać, że znakowanie będzie dotyczyło tylko takich roślin, które są tradycyjnymi - czyli niemodyfikowanymi genetycznie odpowiednikami takich samych gatunków roślin, które zostały w UE dopuszczone do obrotu jako zmodyfikowana żywność lub pasza. W opracowaniu będziemy nazywać je roślinami, które posiadają odpowiedniki w jakości GMO.

Dokumentacją towarzyszącą jest każda dokumentacja, która standardowo towarzyszy danemu produktowi. Jako dokumentację towarzyszącą należy rozumieć te dokumenty, które będą potwierdzać posiadanie przez dany produkt specyficznych cech jakościowych i umożliwią potwierdzenie tych cech w konkretnym produkcie lub w jego partii.

Ustawa o znakowaniu wolnym od GMO nie wprowadza ani definicji dokumentacji towarzyszącej, ani nowych kategorii dokumentów, jakie powinny towarzyszyć produktowi.

Ważne!

- Przystąpienie do systemu znakowania jest całkowicie dobrowolne.
- Znakować można tylko takie produkty, które mają w swoim składzie co najmniej 50% składników roślinnych, które posiadają odpowiedniki w jakości GMO lub składników pochodzenia zwierzęcego, które pochodzą od zwierząt, które nie były żywione paszami GMO.
- Znakować można tylko żywość i pasze. Nie można znakować jako wolne od GMO produktów takich jak kosmetyki, leki lub odzież.

Wzory znaków graficznych określa rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 4 listopada 2019 r. w sprawie znaków graficznych, które stosuje się w celu oznakowania żywności i pasz jako wolnych od organizmów genetycznie zmodyfikowanych.

Znaki graficzne można pobrać ze strony MRiRW

https://www.gov.pl/web/rolnictwo/zywnosc-i-pasze-wolne-od-gmo.

Zgodnie z rozporządzeniem dopuszczalna jest zmiana kolorów w ww. znakach – zamiast koloru białego i zielonego można użyć koloru białego i czarnego.

Ważne!

- Niedopuszczalne jest stosowanie tylko znaku graficznego na etykiecie/opakowaniu albo tylko wyrażeń słownych w dokumentacji towarzyszącej. Obie formy znakowania muszą iść w parze;
- Znakowi graficznemu dodatkowo mogą towarzyszyć wyrażenia słowne, ale nie jest to obowiązek;
- Ustawa nie precyzuje, w którym miejscu etykiety/opakowania należy umieścić znak graficzny - decyduje o tym producent;
- Ustawa nie reguluje formy i miejsca umieszczenia na etykiecie/opakowaniu wyrażeń słownych ani krotności ich użycia;
- Znaków graficznych nie tłumaczy się na inne języki, obowiązuje tylko polskojęzyczna wersja znaków. Wyrażenia słowne mogą być przetłumaczone na język obcy - w przypadku wielojęzycznej etykiety.

Zastosowanie dwóch znaków graficznych i dwóch rodzajów wyrażeń słownych wynika z potrzeby rozróżnienia między oznakowaniem produktów pochodzenia zwierzęcego takich jak jaja, mięso, mleko i ich przetwory i produktów pochodzenia roślinnego, które mają swoje odpowiedniki w jakości GMO. Zasadnicza różnica polega na tym, że w przypadku produktów pochodzenia zwierzęcego znakowanie odnosi się do procesu produkcji, natomiast w przypadku produktów roślinnych znakowanie dotyczy ich składu.

Produkty pochodzenia zwierzęcego nie zawierają w swoim składzie modyfikacji genetycznych. Udowodniono, że nawet w przypadku stosowania pasz GMO, modyfikacje genetyczne znajdujące się w paszy, nie przechodzą do tkanek zwierząt i nie występują w produktach od nich uzyskanych. Dlatego w stosunku do produktów pochodzenia zwierzęcego nie można użyć wyrażenia „bez GMO”

W przypadku produktów pochodzenia zwierzęcego oznakowanie dotyczy tylko i wyłącznie procesu produkcji, w którym nie stosowano pasz GMO. Część konsumentów dąży do całkowitego wyeliminowania GMO – nie tylko w produkcji roślinnej ale również poprzez wykluczenie stosowania paszach z GMO w produkcji zwierzęcej. Trzeba pamiętać, że cechą charakterystyczną takich produktów jest sposób produkcji, w którym nie używa się GMO a nie brak GMO w produkcie.

Dla rozróżnienia – na rynku UE istnieje kilka gatunków roślin, które zostały zmodyfikowane genetycznie (soja, kukurydza, rzepak, burak cukrowy, bawełna) – więcej informacji o roślinach GMO jest w pkt. 2.2. W takich produktach można tę obecność stwierdzić wykonując specjalistyczne badanie laboratoryjne. Zatem tylko dla niezmodyfikowanych genetycznie odpowiedników tych roślin możemy mówić o braku GMO. Jeśli zatem do produkcji będą wykorzystane niezmodyfikowane genetycznie soja, kukurydza, rzepak, burak cukrowy czy bawełna – możemy śmiało uznać, że te produkty i wszelkie składniki pochodzące z takich roślin są bez GMO.

2.2. Znakowanie produktów pochodzenia roślinnego

Znakowanie produktów pochodzenia roślinnego dotyczy tylko produktów, które zawierają, składają się lub zostały wyprodukowane z takich roślin, dla których istnieją odpowiedniki GMO dopuszczone do obrotu w Unii Europejskiej. Są to:

- kukurydza,
- rzepak,
- soja,
- burak cukrowy,
- bawełna.

Uprzedzając pytanie „Dlaczego oznakowaniu podlegają tylko produkty wyprodukowane na bazie tych roślin?" – trzeba wyjaśnić, że na rynku UE dopuszczona do stosowania jako żywność lub pasza została niewielka liczba zmodyfikowanych genetycznie gatunków roślin **https://webgate.ec.europa.eu/dyna/gm_register/index_en.cfm.**. Zatem tylko tradycyjne odmiany kukurydzy, soi, buraka cukrowego, rzepaku i bawełny mają odpowiedniki GMO, więc tylko dla tych gatunków można wyróżnić produkty w jakości GMO i „bez GMO" i tylko takie składniki w żywności i paszy podlegają znakowaniu zgodnie z ustawą.

Trzeba podkreślić, że większość składników pochodzących z roślin GMO jest importowana do Unii Europejskiej z krajów trzecich, gdzie ich uprawa jest dozwolona. UE dopuściła do uprawy jedynie kukurydzę GMO odmiany MON 810, która jest uprawiana głównie w Hiszpanii i Portugalii (całkowita powierzchnia zasiewów wynosi obecnie około 150 tys. ha). Ponieważ na terenie Polski uprawa GMO jest zakazana, to surowce zmodyfikowane genetycznie, które mogą znajdować się jako składniki żywności i paszy mogą pochodzić przede wszystkim z importu.

Inne niż wymienione wyżej gatunki roślin uprawnych, a więc ich znakomita większość, nie są dopuszczone do stosowania w UE w jakości GMO. Właśnie dlatego nie możemy oznakować np. cebuli lub jabłek jako wolnych od GMO, gdyż każda cebula i jabłka dostępne na rynku europejskim nie są genetycznie zmodyfikowane. Nie ma więc powodu, aby wyróżniać takie produkty i znakować je jako wolne od GMO, bo to sugerowałoby ich ponadstandardową jakość. Takie działanie byłoby przejawem nieuczciwej konkurencji i wprowadzało w błąd konsumenta sugerując, że oprócz jabłek lub cebuli oznakowanej jako wolne od GMO, są też na rynku jabłka i cebula GMO. Poza tym, takie znakowanie jest niezgodne z przepisami UE, które regulują ogólne zasady znakowania żywności, w tym zasadę, że informacje nt. żywności nie mogą wprowadzać konsumenta w błąd, m.in. poprzez sugerowanie, że środek spożywczy ma szczególne właściwości, gdy w rzeczywistości wszystkie podobne środki spożywcze mają takie właściwości (rozporządzenie nr 1169/2011).

Nie mogą być zatem oznakowane jako wolne od GMO np. soki owocowe, owoce i warzywa (z wyłączeniem kukurydzy, która jest uznawana jako warzywo), mąki pszenne i żytnie, mąka ziemniaczana, chipsy ziemniaczane i mnóstwo innych produktów, które w rzeczywistości nie są zmodyfikowane genetycznie, ale jest to ich naturalna cecha.

Produkty pochodzenia roślinnego znakuje się jako „bez GMO", bowiem brak modyfikacji genetycznej w produkcie końcowym lub surowcu, z którego został wyprodukowany możliwy jest do potwierdzenia w badaniach laboratoryjnych. Jednak jest grupa produktów, w których na skutek przetworzenia nie jest możliwe wykrycie obecności modyfikacji genetycznej dotyczy to np. oleju, cukru. W tej sytuacji zastosować trzeba zasadę śledzenia pochodzenia tego produktu omówioną w rozdziale Zasada „krok w tył, krok w przód" (rozdział 3).

W przypadku produktów pochodzenia roślinnego stosujemy:

Znak graficzny na opakowaniu lub etykiecie	Określenie słowne w dokumentacji towarzyszącej	Dodatkowo (nieobowiązkowo/ opcjonalnie) określenie słowne na opakowaniu lub etykiecie:
BEZ GMO	**bez GMO**	**bez GMO**

Ważne!

Maksymalna zawartość genetycznie zmodyfikowanych organizmów dopuszczona w żywności pochodzenia roślinnego, która pozwala oznakować tę żywność znakiem „bez GMO" nie może przekroczyć 0,1% GMO - pod warunkiem, że ich obecność jest przypadkowa lub technicznie nieunikniona.

Przykłady żywności pochodzenia roślinnego kwalifikującej się do oznakowania znakiem „bez GMO": mąka kukurydziana, olej rzepakowy.

2.3. Znakowanie produktów pochodzenia zwierzęcego

Produkty pochodzenia zwierzęcego podlegają znakowaniu jako wolne od GMO, ale na zupełnie innych zasadach niż opisane powyżej produkty roślinne. Dla produktów roślinnych kryterium włączenia do systemu znakowania wolnego od GMO jest ich skład oraz możliwość przeprowadzenia badań laboratoryjnych, które potwierdzą brak modyfikacji genetycznej. Dla produktów zwierzęcych kwestią decydującą o oznakowaniu jest sposób ich produkcji, a konkretnie żywienie zwierząt, z których lub od których uzyskana będzie taka żywność.

Żadne zwierzęta genetycznie zmodyfikowane nie są dopuszczone do chowu w UE, ale powszechne jest stosowanie w ich żywieniu pasz zawierających GMO (głównie importowaną śrutą sojową GMO). Dlatego do systemu znakowania żywności pochodzenia zwierzęcego jako wolnej od GMO mogą przystąpić tylko ci producenci, którzy z żywienia zwierząt całkowicie wyeliminują pasze GMO, z uwzględnieniem okresów karencji.

W przypadku produktów pochodzenia zwierzęcego stosujemy:

Znak graficzny na opakowaniu lub etykiecie	Określenie słowne w dokumentacji towarzyszącej	Dodatkowo (nieobowiązkowo/ opcjonalnie) określenie słowne na opakowaniu lub etykiecie
WYPRODUKOWANO BEZ STOSOWANIA GMO	**wyprodukowane bez stosowania GMO**	**wyprodukowane bez stosowania GMO**

Przykłady żywności pochodzenia zwierzęcego kwalifikującej się do oznakowania znakiem „Wyprodukowano bez stosowania GMO": mleko krowie, mięso drobiowe, jaja, ser twarogowy, jogurt naturalny.

2.4. Znakowanie produktów wieloskładnikowych

Większość produktów wieloskładnikowych dostępnych na rynku (głównie żywność), wyprodukowana jest z więcej niż jednego składnika, dlatego bardzo ważne było uregulowanie w przepisach kwestii oznakowania takich produktów.

Określono, że produkt wieloskładnikowy może zostać oznakowany jako wolny od GMO jeśli więcej niż połowa jego składu (nie licząc wody) spełnia warunki znakowania tzn.:

- jego składniki roślinne mają odpowiedniki GMO (soja, kukurydza, burak cukrowy, rzepak, bawełna), ale nie są one genetycznie zmodyfikowane,
- jego składniki, które w krajach trzecich mogą być w jakości GMO - nie zawierają, nie składają się oraz nie zostały wyprodukowane z GMO (np. ryż, len, papaja),
- jego składniki zwierzęce zostały wyprodukowane bez stosowania GMO.

Zasady te zostały przyjęte w celu zapewnienia konsumenta, że oznakowany produkt nie zawiera składników będących GMO lub wytworzonych z udziałem GMO.

Ważne!

W produkcie wieloskładnikowym przeznaczonym do oznakowania, wszystkie składniki pochodzenia zwierzęcego muszą być składnikami wyprodukowanymi bez stosowania GMO.

Nie można np. oznakować produktu, w którym będzie mleko spełniające warunki ustawy tj. będzie pochodzić od krów żywionych paszami bez GMO (tylko takie mleko można oznakować jako wyprodukowane bez stosowania GMO) i masło, które będzie pochodzić z mleka od takich krów, których żywienie nie było kontrolowane pod kątem GMO.

Jeśli producent nie jest w stanie udokumentować zgodności z ustawą wszystkich składników produktu, wówczas nie powinien stosować na produkcie oznakowania dotyczącego braku GMO. O tym, jaki znak zostanie zamieszczony na opakowaniu/etykiecie produktu wieloskładnikowego, decyduje jego skład. Jeżeli produkt wieloskładnikowy składa się wyłącznie ze składników roślinnych – znakuje się go zgodnie z zasadami znakowania jak dla produktów roślinnych. Jeśli chociaż jeden składnik produktu wieloskładnikowego jest pochodzenia zwierzęcego (niezależnie od jego procentowego udziału), znakuje się go zgodnie z zasadami znakowania jak dla żywności pochodzenia zwierzęcego.

W przypadku produktów wieloskładnikowych stosujemy:

Skład produktu wieloskładnikowego	Znak graficzny na opakowaniu lub etykiecie	Określenie słowne w dokumentacji towarzyszącej	Dodatkowo (nieobowiązkowo/ opcjonalnie) określenie słowne na opakowaniu lub etykiecie
wyłącznie składniki roślinne	BEZ GMO	**bez GMO**	**bez GMO**
chociaż jeden ze składników jest pochodzenia zwierzęcego (niezależnie od jego procentowego udziału)	WYPRODUKOWANO BEZ STOSOWANIA GMO	**wyprodukowane bez stosowania GMO**	**wyprodukowane bez stosowania GMO**

Ważne!

W produktach wieloskładnikowych, oznakowanych znakiem BEZ GMO lub na opakowaniu lub etykiecie obowiązkowo należy w wykazie składników umieścić informację „bez GMO" (przy składnikach roślinnych podlegających znakowaniu) lub „wyprodukowane bez stosowania GMO" (przy składnikach pochodzenia zwierzęcego podlegających znakowaniu).

Przykład 1. Gołąbki

Składniki: mięso wieprzowe wyprodukowane bez stosowania GMO – 51%, warzywa (kapusta, pomidory) – 48%, sól i przyprawy – 1%.

Sposób oznakowania: produkt może zostać oznakowany znakiem BEZ GMO na opakowaniu / etykiecie, gdyż ponad 50% jego składu stanowi produkt pochodzenia zwierzęcego wyprodukowany bez stosowania GMO. Wyrażenie „wyprodukowane bez stosowania GMO" musi znaleźć się w wykazie składników przy składniku – mięso wieprzowe, a w dokumentacji towarzyszącej mięsu wieprzowemu należy umieścić informację „wyprodukowane bez stosowania GMO" (pod warunkiem, że jego producent jest w stanie udowodnić spełnienie wymagań ustawowych).

Przykład 2. Kotlety sojowe

Składniki: 96% mąka sojowa bez GMO, 4 % skrobia ziemniaczana.

Sposób oznakowania: produkt może zostać oznakowany znakiem BEZ GMO na opakowaniu / etykiecie, gdyż jego główny składnik – mąka sojowa jest pochodzenia roślinnego i ma odpowiednik GMO. Poza tym, wyrażenie „bez GMO", które dotyczy mąki sojowej, musi znaleźć się w wykazie składników kotletów, a w dokumentacji towarzyszącej mące sojowej należy umieścić informację „bez GMO".

Ważne!

Nie w każdym przypadku można oznakować produkty wieloskładnikowe na opakowaniu/etykiecie za pomocą znaku graficznego i/lub wyrażeń słownych.

Nie ma możliwości umieszczenia znaku graficznego na opakowaniu lub etykiecie produktu wieloskładnikowego, w którym składniki kwalifikujące się do oznakowania wolne od GMO stanowią mniej niż 50% łącznej masy składników.

W takim produkcie można jedynie umieścić informację „bez GMO" / „wyprodukowane bez stosowania GMO" w wykazie składników.

Przykład 3. Czekolada mleczna

W jej skład wchodzi mleko pełne w proszku wyprodukowane bez stosowania GMO (16 %) oraz miazga kakaowa, tłuszcz kakaowy, cukier trzcinowy, wanilia (razem 84 %)

Ponieważ 84 % składników czekolady mlecznej nie spełnia warunków znakowania wolnego od GMO, nie można takiej czekolady oznakować znakiem graficznym na opakowaniu / etykiecie. producent może jednak w wykazie składników, przy składniku „mleko pełne w proszku" podać informację "wyprodukowane bez stosowania GMO" (o ile jest w stanie udowodnić spełnienie wymagań ustawowych).

Przykład 4. Mieszanka meksykańska

W jej skład wchodzi: groszek, fasola czerwona, sól, – 90 %, kukurydza bez GMO 10 %.

Mieszanka meksykańska również nie może zostać oznakowana znakiem graficznym jako „bez GMO" na opakowaniu lub etykiecie, ponieważ 90 % składników nie spełnia warunku znakowania wolnego od GMO. Producent może jednak w wykazie składników przy składniku „kukurydza" podać informację "bez GMO" (o ile jest w stanie udowodnić spełnienie wymagań ustawowych).

2.5. Znakowanie pasz

Jako wolne od GMO można znakować pasze zawierające, składające się lub wyprodukowane z roślin / surowców roślinnych, dla których istnieją odpowiedniki wpisane do wspólnotowego rejestru genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy.

Zatem znakowaniu podlega pasza, która ma w składzie kukurydzę, soję, burak cukrowy, rzepak i bawełnę.

Ponieważ ze względów praktycznych, całkowite uniknięcie obecności GMO w paszy (szczególnie w komponentach sojowych czy pochodzących z rzepaku lub kukurydzy) może okazać się niemożliwe, uznano zatem, że pasza może posiadać status wolnej od GMO, jeżeli znajdzie się w niej materiał roślinny, który:

1. zawiera, składa się lub jest wyprodukowany z GMO w części nie większej niż 0,9% w przeliczeniu na składnik, oraz
2. że jego występowanie jest przypadkowe lub nieuniknione technicznie.

Oba warunki muszą być spełnione łącznie.

W praktyce oznacza to:

Pasze z kukurydzy, soi, buraka cukrowego, rzepaku i bawełny	Rodzaj znakowania
zawartość GMO nie przekracza 0,9% i ich obecność jest przypadkowa lub nieunikniona technicznie	**mogą zostać oznakowane** BEZ GMO
zawartość GMO przekracza 0,9%	**muszą zostać oznakowane jako GMO!**

Ważne!

Zgodnie z ustawą, w paszach oznakowanych „bez GMO" zawartość GMO nie może przekroczyć 0,9% w przeliczeniu na składnik, pod warunkiem, że GMO zostały dopuszczone do obrotu w Unii Europejskiej i ich obecność jest przypadkowa lub nieunikniona technicznie. Oba warunki muszą być spełnione łącznie.

W produkcji żywności przeznaczonej do oznakowania jako wyprodukowana bez stosowania GMO stosować można wszystkie pasze, za wyjątkiem pasz oznakowanych jako pasze GMO.

Do żywienia zwierząt, z których będzie pochodziła żywność oznakowana jako wyprodukowana bez stosowania GMO mogą być zatem stosowane pasze:

- oznakowane „bez GMO",
- zawierające, składające się lub wyprodukowane z GMO, ale w części nie większej niż 0,9% w przeliczeniu na składnik, z zastrzeżeniem, że obecność tej modyfikacji jest przypadkowa, lub nieunikniona technicznie, a producent pasz dysponuje dowodami, które to potwierdzają (taka pasza mimo zawartości GMO nie musi być znakowana jako pasza GMO),
- pasze wyprodukowane na bazie składników, które nie mają odpowiedników GMO.

Ważne!

W produkcji wolnej od GMO mogą być stosowane pasze oparte na roślinach białkowych takich jak łubin, bobik, groch - jako zamiennikach białka śruty sojowej GMO.

Ważne!

Importowana śruta sojowa z roślin genetycznie modyfikowanych jest najpowszechniej stosowanym surowcem białkowym w paszach. Jest też najbardziej krytycznym składnikiem. Jeżeli zawartość GMO w śrucie sojowej przekroczy 0,9% - pasza z jej udziałem podlega znakowaniu jako pasza GMO, co jednocześnie wyklucza ją ze stosowania w produkcji wolnej od GMO.

2.6. Znakowanie pasz dla zwierząt domowych

Karma dla zwierząt domowych jest paszą w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 22 lipca 2006 r. o paszach. Oznacza to, że w stosunku do karmy dla zwierząt domowych stosuje się takie same zasady znakowania wolne od GMO jak dla pasz dla zwierząt gospodarskich.

W odniesieniu do pasz ustawa o znakowaniu wolnym od GMO przewiduje tylko znak BEZ GMO oraz wyrażenie słowne „bez GMO". Jako wolne od GMO mogą być oznakowane tylko takie pasze, które

zawierają, składają się lub zostały wyprodukowane z organizmów, dla których istnieją odpowiedniki wpisane do rejestru żywności i paszy GMO (np. kukurydza, rzepak, soja, burak cukrowy lub bawełna). Oczywiście wszystkie te składniki muszą być niemodyfikowane genetycznie.

Skład pasz dla zwierząt domowych (szczególnie dla psów i kotów) bardziej przypomina skład produktów żywności wieloskładnikowej z przewagą komponentów pochodzenia zwierzęcego. Jednak karma dla zwierząt podlega takiemu samemu reżimowi jak inne pasze, zatem nie można na niej zastosować znaku graficznego „wyprodukowano bez stosowania GMO" pomimo, że występują w niej składniki pochodzenia zwierzęcego.

W związku z tym możemy mieć do czynienia z kilkoma przypadkami w kontekście znakowania paszy dla zwierząt domowych.

Jako pasze „bez GMO" dla zwierząt domowych znakować można:

pasze zawierające głównie składniki pochodzenia roślinnego (wśród których znajdują się składniki posiadające odpowiedniki wpisane do rejestru GMO),

- pasze zawierające wyłącznie składniki pochodzenia roślinnego (jeśli wśród składników występuje chociaż jeden składnik posiadający odpowiednik w jakości GMO),
- pasze zawierające głównie składniki pochodzenia zwierzęcego oraz w mniejszym udziale składniki roślinne (jeśli jest to składnik posiadający odpowiednik wpisany do rejestru GMO),

Nie można znakować jako pasz „bez GMO" dla zwierząt domowych:

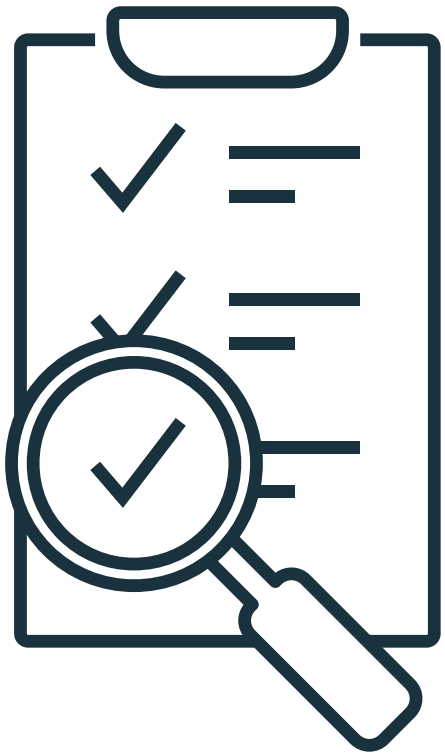
- pasz zawierających składniki pochodzenia zwierzęcego, oraz składniki pochodzenia roślinnego, które nie mają odpowiedników wpisanych do rejestru GMO (z uwagi na brak składników umożliwiających znakowanie),
- pasz zawierających wyłącznie składniki pochodzenia zwierzęcego.

3. Zasada „krok w tył, krok w przód”

Jedną z podstawowych zasad znakowania produktów jako wolnych od GMO jest zasada śledzenia procesu produkcji i dystrybucji „krok w tył, krok w przód” (ang. traceability) - na wszystkich jego etapach.

Aby sprostać wymogom ustawy i zapewnić, że produkt może zostać oznakowany jako wolny od GMO, producenci żywności i pasz muszą najpierw zrobić „krok w tył”, a więc zapewnić identyfikację podmiotów, które dostarczyły komponenty do produkcji, a następnie wymagany jest „krok w przód”, a więc zadbanie o to aby odbiorcy, którym będą te produkty dostarczane, również otrzymali niezbędne informacje i dokumenty, które będą dla nich podstawą potwierdzenia zgodności z przepisami ustawy tego produktu. Rzadko kiedy jeden przedsiębiorca jest w stanie zidentyfikować całą drogę pochodzenia produktu, dlatego musi zadbać o ogniwo bezpośrednio przed nim i bezpośrednio za nim. Dla przykładu producent ziarna kukurydzy, która zostanie sprzedana jako materiał paszowy „bez GMO”, powinien zabezpieczyć dla swojego odbiorcy dokumenty potwierdzające, że jest to kukurydza „bez GMO”. W ten sposób kolejny odbiorca i wreszcie producent na ostatnim etapie produkcji zgromadzi dokumentację o całym procesie produkcji.

Zasada śledzenia procesu produkcji nie jest nowym wymogiem nałożonym na podmioty, które chcą znakować swoje produkty jako wolne od GMO. Dotyczy ona wszystkich produktów żywnościowych, pasz i zwierząt hodowlanych, substancji przeznaczonych do produkcji żywności i wynika z przepisów UE (rozporządzenie nr 178/2002)

4. Komponenty do produkcji żywności

W produkcji żywności stosowanych jest wiele różnych komponentów, które na swej drodze produkcji mogą mieć wiele wspólnego z modyfikacjami genetycznymi. Mogą to być składniki wyprodukowane z roślin zmodyfikowanych genetycznie (np. olej z rzepaku lub cukier z buraka cukrowego). Mogą to być również enzymy lub dodatki do produkcji żywności, które były wyprodukowane przy udziale genetycznie zmodyfikowanych mikroorganizmów (np. podpuszczka mikrobiologiczna do produkcji serów). Jak zatem postępować z takimi komponentami i czy można je stosować, aby finalnie produkt mógł zostać oznakowany jako wolny od GMO?

4.1. Cukier, lecytyna, olej

Cukier, lecytyna sojowa, olej rzepakowy czy sojowy pochodzą z roślin, które mają odpowiedniki wpisane do rejestru genetycznie zmodyfikowanej żywności i pasz – zatem potencjalnie podlegają znakowaniu jako wolne od GMO. W konsekwencji – ich zawartość w produkcie może pozwalać na oznakowanie tego produktu jako wolnego od GMO. Jednak w tych produktach, na skutek przetworzenia, są bardzo ograniczone możliwości potwierdzenia w badaniach laboratoryjnych, że nie ma w nich modyfikacji genetycznej.

Analizie laboratoryjnej mogą być poddane natomiast surowce, z których zostały wyprodukowane ww. produkty W przypadku, gdy te produkty będą wykorzystywane w procesie produkcji wolnej od GMO, podlegają one analizie ryzyka. Aby dopełnić obowiązku wynikającego z ustawy, producenci cukru, oleju czy lecytyny muszą wyegzekwować od swoich dostawców (producentów nasion rzepaku czy soi, producentów bulw buraka cukrowego) takie dowody potwierdzające brak GMO. Tylko wtedy cukier, olej czy lecytyna będą mogły zostać bezpiecznie użyte do dalszej produkcji żywności przeznaczonej do oznakowania jako wolnej od GMO.

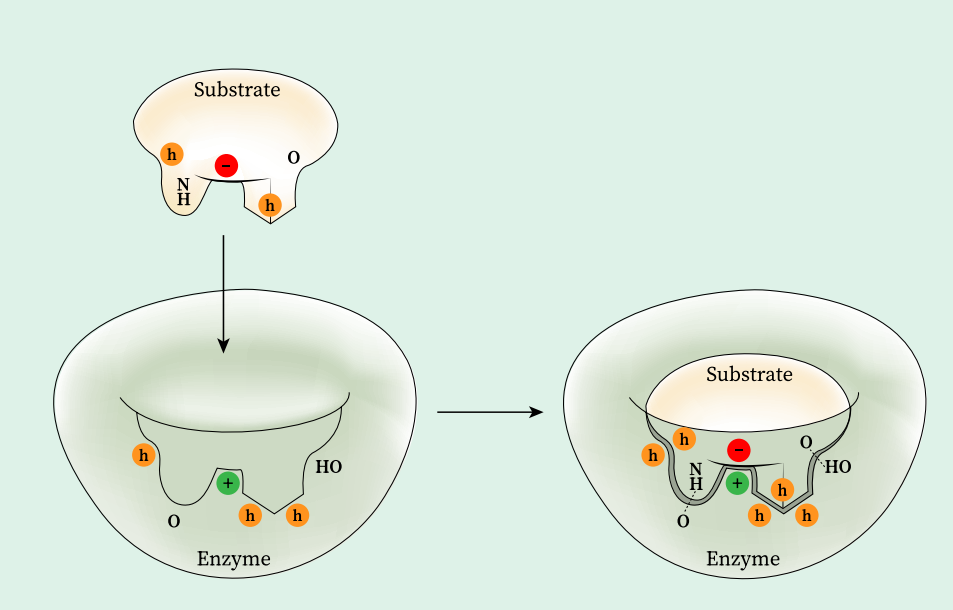
4.2. Enzymy i substancje pomocnicze w przetwórstwie.

Enzymy to białka lub glikoproteiny, które są stosowane w produkcji żywności. Dodawane w niewielkich ilościach bardzo często ulegają rozkładowi w trakcie procesu produkcyjnego, co oznacza, że nie są już obecne w gotowym produkcie lub ulegają dezaktywacji. Ułatwiają one otrzymanie pożądanych zmian w produkcie oraz poprawę jego jakości.

Enzym może być składnikiem produktu lub może być traktowany jako substancja pomagająca w przetwarzaniu.

Na skalę przemysłową otrzymuje się enzymy, wykorzystując do tego mikroorganizmy. Bardzo często do produkcji enzymów stosuje się mikroorganizmy genetycznie zmodyfikowane. Czy zatem zastosowanie takiego enzymu w produkcji żywności pozwala na finalne oznakowanie takiej żywności jako wolnej od GMO, skoro w procesie produkcji enzymu brały udział mikroorganizmy genetycznie zmodyfikowane?

Co do zasady, jeśli genetycznie zmodyfikowane mikroorganizmy (GMM) biorą udział w produkcji żywności lub pasz (są zastosowane jako substancja pomocnicza w przetwórstwie) i nie są usuwane z końcowego produktu – to taka żywność lub taka pasza z uwagi na obecność tego enzymu zgodnie z przepisami UE będzie podlegała znakowaniu jako produkt GMO (art. 12 rozporządzenia nr 1829/2003)

Jeżeli natomiast enzym zostanie usunięty z produktu końcowego, wówczas ten produkt nie musi być znakowany jako produkt GMO.

Enzymy, zastosowane jako substancje pomocnicze w przetwórstwie, są również wyłączone z obowiązku znakowania w wykazie składników produktu końcowego (art. 20 rozporządzenia nr 1169/2011).

W „Przewodniku dot. kryteriów kategoryzacji enzymów spożywczych[1]", opracowanym przez służby Komisji Europejskiej określa się w jakich przypadkach enzym może być uznany za substancję pomocniczą w przetwórstwie i tym samym jest wyłączony z obowiązku podawania go w wykazie składników żywności.

Zgodnie z przewodnikiem, jako enzymy stosowane w charakterze substancji pomocniczych w przetwórstwie należy uznać:

- enzymy inaktywowane (np. przez wysoką temperaturę – pasteryzacja, pieczenie);
- enzymy usunięte z końcowego produktu (destylacja, immobilizacja);
- enzymy obecne w końcowym produkcie, ale z różnych powodów niedziałające i nie ma możliwości ich ponownego aktywowania (brak substratu, niewłaściwe pH, niewłaściwe warunki redox).

Zasadniczym kryterium w kwestii obowiązku znakowania żywności wyprodukowanej z zastosowaniem enzymów jest ocena, czy enzym został użyty jako składnik żywności (podlega wtedy obowiązkowi znakowania w wykazie składników produktu finalnego), czy jako substancja pomocnicza w przetwórstwie (w tym przypadku enzym nie jest wymieniany w wykazie składników produktu końcowego, ponieważ nie jest uznany za składnik).

Jeżeli enzym został użyty jako składnik żywności i jest uzyskiwany z GMM, które nie są usunięte, to produkt, który zawiera taki enzym musi być znakowany jako produkt GMO.

Jeżeli enzym uzyskiwany z GMO/GMM jest stosowany jako substancja pomocnicza w przetwórstwie to produkt wyprodukowany z użyciem takiego enzymu nie podlega obowiązkowemu znakowaniu jako produkt GMO.

1 „Guidance document on criteria for categorization of food enzymes" - 24.02.2014

Obecnie większość enzymów jest traktowana jako substancje pomocnicze w przetwórstwie, z wyjątkiem np. lizozymu, który jest dopuszczony do określonych produktów jako substancja dodatkowa (rozporządzenie 1333/2008) i tym samym musi być deklarowany w wykazie składników.

Należy jednak podkreślić, że decyzja odnośnie statusu zastosowanego enzymu (składnik żywności czy substancja pomocnicza w przetwórstwie) powinna być podejmowana indywidualnie dla każdego produktu, biorąc pod uwagę technologię produkcji oraz funkcję technologiczną enzymu w finalnym produkcie.

Ważne!

Substancje pomocnicze w przetwórstwie nie są uznane za składniki żywności i są zwolnione z obowiązku wymieniania ich w wykazie składników produktu finalnego.

Zatem enzymy stosowane w charakterze substancji pomocniczych w przetwórstwie nawet jeżeli zostały wyprodukowane z genetycznie zmodyfikowanych organizmów – nie muszą być wymieniane w wykazie składników, a produkty otrzymane przy ich użyciu nie podlegają znakowaniu jako GMO.

Podpuszczka i lizozym

Podpuszczka i lizozym to enzymy, które mają duże znaczenie w procesie produkcji.

Lizozym to białko z jaja kurzego o charakterze enzymu, które jest wykorzystywane do hamowania rozwoju drobnoustrojów (czyli jako substancja konserwująca). W świetle przepisów traktowany jest jako składnik pochodzenia zwierzęcego i jest dopuszczony np. do serów dojrzewających. W powyższym zastosowaniu lizozym jest uznany za substancję dodatkową (pełni funkcję technologiczną w wyrobie końcowym) i musi być wymieniony w wykazie składników.

Zatem jeśli lizozym jest produktem pochodzenia zwierzęcego to producent, który zechce go oznakować znakiem „Wyprodukowano bez stosowania GMO" musi spełnić te same obowiązki, jakie ciążą na producentach żywności pochodzenia zwierzęcego, w zakresie udokumentowania żywienia zwierząt paszami bez GMO z zachowaniem okresu karencji dla jaj, z których otrzymywany jest lizozym.

W przypadku stosowania lizozymu w dalszej produkcji przeznaczonej do oznakowania jako wolne od GMO, producent wyrobu gotowego musi dysponować odpowiednią dokumentacją potwierdzająca spełnienie przez ten składnik wymagań ustawy, a wykazie składników swojego produktu przy lizozymie umieszczać deklarację „wyprodukowane bez stosowania GMO"

Wyjątek może stanowić jedynie sytuacja w której na rynku niedostępne będą lizozymy wyprodukowane z zachowaniem zasad produkcji wolnej od GMO. Wtedy producenci mają prawo zastosować każdą formę lizozymu dostępną na rynku.

Podpuszczka jest enzymem wykorzystywanym w mleczarstwie jako substancja pomocnicza w produkcji np. serów podpuszczkowych – nie pełni funkcji technologicznej w wyrobie gotowym, więc nie musi być wyszczególniana w wykazie składników.

Dlatego – co do zasady nie ma znaczenia jaka podpuszczka została używa w produkcji mleczarskiej. Enzym spełnił swoją funkcję na etapie produkcji, uległ dezaktywacji i nie występuje jako składnik produktu końcowego.

Jednak z powodu powszechnego stosowania podpuszczki wytworzonej za pomocą GMM kwestia stosowania podpuszczki zostanie szerzej omówiona.

Ważne!

Żadna podpuszczka nie zawiera GMO, gdyż albo pochodzi z żołądków cieląt albo została wyprodukowana przy użyciu genetycznie zmodyfikowanych mikroorganizmów, które nie występują w produkcie końcowym.

Jedynie podpuszczka pochodzenia naturalnego podlega ustawie i może być znakowana jako wolna od GMO (w przeciwieństwie do podpuszczki mikrobiologicznej).

W produkcji spożywczej stosuje się dwa rodzaje podpuszczki – pochodzącą ze śluzówki żołądka cielęcego oraz produkowaną przy użyciu mikroorganizmów.

Stosowanie podpuszczki naturalnej nie budzi wątpliwości od strony znakowania wolnego od GMO. Podobnie jak w przypadku lizozymu – w przypadku podpuszczki otrzymywanej z żołądków cieląt, jej producenci mogą oznakować ją jako wyprodukowaną bez stosowania GMO – oczywiście jeśli spełnione zostaną wszystkie wymogi (w tym okres karencji jak dla mięsa). Jednak jeśli na rynku brak jest podpuszczki oznakowanej jako „wyprodukowana bez stosowania GMO" – producenci mogą zastosować podpuszczkę naturalną otrzymaną z produkcji nieobjętej rygorami znakowania.

Podpuszczka z GMM

Stosowanie podpuszczki wytworzonej z wykorzystaniem genetycznie zmodyfikowanych mikroorganizmów nie jest przeszkodą w oznakowaniu produktu końcowego jako wolnego od GMO.

Za interpretacją w kierunku umożliwienia stosowania podpuszczki wytworzonej z wykorzystaniem genetycznie zmodyfikowanych mikroorganizmów przemawiają następujące argumenty:

podpuszczka jest enzymem traktowanym jako substancja pomocnicza. Nie pełni funkcji technologicznej w wyrobie gotowym. Nie jest składnikiem i nie jest wyszczególniana w wykazie składników;

podpuszczka mikrobiologiczna otrzymywana przy użyciu GMM (genetycznie zmodyfikowanych mikroorganizmów) nie jest traktowana jako produkt GMO w rozumieniu przepisów UE (rozporządzenie nr 1829/2003) i nie musi być znakowana jako produkt GMO zgodnie z przepisami tego rozporządzenia.

4.3. Składniki pochodzenia zwierzęcego (jelita - osłonki, tłuszcz, skórki, żelatyna).

Jelita - osłonki, tłuszcz, skórki czy żelatyna są również produktami pochodzenia zwierzęcego. Mogą być zatem oznakowane znakiem „wyprodukowano bez stosowania GMO". Aby taki znak mógł zostać użyty, te produkty również muszą spełnić te same obowiązki, jakie ciążą na producentach żywności pochodzenia zwierzęcego, w zakresie udokumentowania żywienia zwierząt paszami bez GMO z zachowaniem okresu karencji jak dla mięsa.

W przypadku stosowania jelit jako osłonek, tłuszczu, skórek i żelatyny w dalszej produkcji przeznaczonej do oznakowania jako wolne od GMO, producent wyrobu gotowego musi dysponować odpowiednią dokumentacją potwierdzająca spełnienie przez te składniki wymagań ustawy.

5. OBOWIĄZKI PODMIOTÓW PRZYSTĘPUJĄCYCH DO ZNAKOWANIA ŻYWNOŚCI

W poprzednich rozdziałach wyjaśniono podstawowe zasady jak znakować produkty roślinne, produkty pochodzenia zwierzęcego, produkty wieloskładnikowe i pasze. Różnice w znakowaniu tych produktów są zasadnicze i dotyczą zarówno sposobu oznakowania jak i obowiązków producentów, przystępujących do systemu znakowania. Dlatego szczegółowe zasady jakie obowiązują podmioty przystępujące do znakowania żywności pochodzenia roślinnego i żywności pochodzenia zwierzęcego omówione zostaną oddzielnie.

5.1. Obowiązki podmiotu przystępującego do znakowania żywności pochodzenia roślinnego

Podstawowym warunkiem oznakowania żywności pochodzenia roślinnego jest udział w jej składzie składników pochodzących z tych roślin, dla których modyfikacje genetyczne dopuszczone są do stosowania w UE.

Podmiot musi udowodnić spełnienie wymagań ustawowych, a więc wypełnić następujące obowiązki:

1. Przeprowadzić analizę ryzyka.

W pierwszej kolejności podmiot dokonuje analizy ryzyka wystąpienia modyfikacji genetycznej w jego gospodarstwie czy zakładzie produkcyjnym. Jest to bardzo ważny krok, gdyż w zależności od tego jak duże jest prawdopodobieństwo wystąpienia modyfikacji genetycznej, podmiot ustali częstotliwość pobierania próbek do badań laboratoryjnych. Przykładowo, większe prawdopodobieństwo wystąpienia modyfikacji genetycznej wystąpi w zakładzie produkcyjnym, gdzie równolegle prowadzi się produkcję konwencjonalną i produkcję wolną od GMO, niż w zakładzie, gdzie w produkcji nie używa się składników GMO.

W procedurach opartych na analizie ryzyka występowania GMO powinny być uwzględnione wszystkie surowce/składniki, w tym:

- które nie posiadają odpowiedników GMO wpisanych do unijnego rejestru GMO (np. ziemniaki),
- które są odpowiednikami produktów GMO wpisanych do unijnego rejestru GMO (np. kukurydza, rzepak),
- składniki nieposiadające odpowiedników GMO, ale np. importowane z państw, w których ich modyfikacje genetyczne są dopuszczone (np. ryż, papaja).

2. Przygotować procedurę.

Mowa tu o wewnętrznym dokumencie, w którym określona zostanie na podstawie przeprowadzonej analizy ryzyka m.in. częstotliwość pobierania próbek do badań laboratoryjnych i określone będą działania podejmowane w związku z wynikami badań laboratoryjnych, w sytuacji kiedy zostanie wykryta modyfikacja genetyczna.

3. Wykonać badania laboratoryjne.

Przepisy nie precyzują częstotliwości pobierania próbek do badań laboratoryjnych w odniesieniu do poszczególnych partii towaru. Częstotliwość tę określa sam producent na postawie dokonanej analizy ryzyka. Badania laboratoryjne na obecność modyfikacji genetycznych przeprowadza się w laboratoriach akredytowanych zgodnie z normą ISO 17025 „Ogólne wymagania dotyczące kompetencji laboratoriów badawczych i wzorcujących", jeśli zakres tej akredytacji obejmuje analizę obecności i określanie zawartości modyfikacji genetycznych.

Ważne!

Ustawa o znakowaniu wolnym od GMO zwalnia z obowiązku przeprowadzania badań laboratoryjnych:

- **jeżeli w wyniku przetworzenia danego składnika roślinnego nie jest możliwe wykrycie obecności modyfikacji genetycznej (np. w tłuszczach – nie ma możliwości wykrycia GMO, gdyż nie ma tam białka, które mogłoby zawierać modyfikacje genetyczne),**
- **jeżeli składniki roślinne zostały pozyskane z takich upraw, które zostały założone z kwalifikowanego materiału siewnego,**
- **jeżeli analiza ryzyka wykazała brak zagrożenia wystąpienia modyfikacji genetycznych,**
- **jeżeli wykorzystywane są składniki już oznakowane jako „bez GMO".**

Badań laboratoryjnych nie muszą też wykonywać podmioty, prowadzące obrót detaliczny i sprzedające taką żywność luzem.

Przepisy pozwalają zatem podmiotowi na podjęcie samodzielnej decyzji o nieprzeprowadzaniu badań laboratoryjnych. W trakcie kontroli decyzja taka będzie wymagała umotywowania lub udokumentowania (np. w przypadku kiedy składniki roślinne zostały pozyskane z upraw założonych z kwalifikowanego materiału siewnego, producent musi posiadać dokumenty (lub ich kopie) potwierdzające ten fakt (np. faktury, kopie świadectw laboratoryjnych, etykiety materiału siewnego).

4. Przechowywać dokumentację.

Przez co najmniej 2 lata należy przechowywać:

- wewnętrze dokumenty, określające procedury obejmujące m.in. częstotliwość pobierania próbek do badań laboratoryjnych (patrz pkt 2),
- wyniki badań laboratoryjnych,
- dokumenty, które potwierdzają możliwość skorzystania ze zwolnienia z obowiązku przeprowadzania badań laboratoryjnych (np. dokumenty potwierdzające wykorzystanie kwalifikowanego materiału siewnego lub wykorzystanie składników już oznakowanych jako „bez GMO"),
- dokumenty przekazane przez dostawców składników (z poprzednich etapów produkcji) potwierdzające brak GMO (np. w przypadku przetwarzania tłuszczów rzepakowych – dokumenty potwierdzające, że tłuszcze zostały wytłoczone z nasion rzepaku niezmodyfikowanego genetycznie).

Podsumowując, obowiązkiem podmiotu jest udowodnienie, że oznakowana żywność pochodzenia roślinnego nie zawiera GMO (zasada krok w tył, krok w przód). To producent obowiązany jest ocenić, czy na etapie produkcji, za który on odpowiada, występuje zagrożenie zanieczyszczenia GMO i jeśli tak, to jak wysoce jest ono prawdopodobne. Również to producent ocenia czy i jak często powinna być kontrolowana „czystość" produkcji, poprzez przeprowadzanie badań laboratoryjnych. Sam prowadzi dokumentację i przechowuje ją na potrzeby kontroli. Podczas urzędowej kontroli przeprowadzona zostanie ocena zapisów wewnętrznej procedury oraz wiarygodności zgromadzonej dokumentacji. Producent, korzystający z dostaw składników podlegających znakowaniu, musi uzyskać od swoich dostawców dokumenty potwierdzające spełnienie wymagań ustawy na poprzednich etapach produkcji.

5.2. Obowiązki podmiotu przystępującego do znakowania żywności pochodzenia zwierzęcego

Przy znakowaniu żywności pochodzenia zwierzęcego stosuje się zupełnie inne podejście niż w przypadku żywności wyprodukowanej ze składników roślinnych. W tym przypadku uwaga skupiona jest przede wszystkim na procesie żywienia zwierząt, od których lub z których pozyskane zostaną surowce pochodzenia zwierzęcego.

Ważne!

Kiedy w produkcji żywności pochodzenia zwierzęcego stosuje się składniki roślinne z grupy ryzyka (np. białko sojowe, mąkę kukurydzianą), to składniki te podlegają takim samym procedurom jakie obowiązują dla produkcji żywności pochodzenia roślinnego (opisane w pkt. 5.1).

Ważne!

Ponieważ nie można prześledzić procesu żywienia zwierząt dziko żyjących i pszczół, nie dozwolone jest oznakowanie jako wolnej od GMO żywności oraz surowców pozyskiwanych od tych zwierząt. Ze znakowania wolne od GMO wyłączone będą zatem miód, mięso ze zwierząt dziko żyjących i jego przetwory, produkty rybołówstwa.

Aby produkty żywnościowe takie jak np. mięso, mleko, jaja mogły zostać oznakowane odpowiednim znakiem, producent musi wypełnić następujące obowiązki:

1. Zwierzęta nie mogą być karmione paszami GMO.

W praktyce oznacza to zakaz stosowania w żywieniu zwierząt pasz, które zawierają komponenty GMO (czyli pasz, które zawierają 0,9% i powyżej składników GMO) oraz ostrożne stosowanie pasz z grupy ryzyka – czyli pasz, które zawierają w swoim składzie gatunki roślin mające odmiany GMO (kukurydza, soja, rzepak, burak cukrowy, zdecydowanie rzadziej – bawełna). Dla komponentów z grupy ryzyka będą mieć zastosowanie obowiązki opisane w pkt 2-5 poniżej.

2. Przeprowadzić analizę ryzyka.

Obowiązkiem podmiotu jest przeprowadzenie analizy ryzyka wystąpienia modyfikacji genetycznych w paszach, które są podawane zwierzętom z których lub od których będą pozyskiwane surowce wykorzystywane w procesie produkcji oraz w składnikach pochodzenia roślinnego stosowanych do produkcji tej żywności (np. białko sojowe), a także ustalenie częstotliwości pobierania próbek do badań laboratoryjnych (o ile nie mają zastosowania wyjątki określone w ustawie).

Jak wspomniano w pkt 1, rośliny z grupy ryzyka to kukurydza, soja, rzepak, burak cukrowy (rzadko bawełna). Jeśli rośliny te pochodzą z importu spoza UE lub z innego źródła, które nie daje gwarancji braku GMO np. z uprawy z nasion nieznanego pochodzenia, z wymiany sąsiedzkiej) – należy rozważyć przeprowadzenie badań laboratoryjnych w celu wykluczenia zawartości GMO.

Ryzyko obecności GMO w paszach stosowanych do żywienia zwierząt jest znikome jeżeli w żywieniu zwierząt stosuje się:

- wyłącznie pasze lub składniki oznakowane jako „bez GMO";
- pasze lub składniki na bazie innych gatunków roślin niż gatunki krytyczne.

W takim przypadku przepisy dopuszczają rezygnację z prowadzenia badań laboratoryjnych. Każdorazowo zatem właściciel gospodarstwa utrzymującego zwierzęta musi ocenić na ile stosowane przez niego pasze są „pewne" w zakresie braku GMO.

3. Przygotować procedurę.

Mowa tu o wewnętrznym dokumencie, w którym na podstawie przeprowadzonej analizy ryzyka określona zostanie m.in. częstotliwość pobierania do badań laboratoryjnych próbek pasz lub składników użytych do ich produkcji i określone będą działania podejmowane w związku z wynikami badań laboratoryjnych, w sytuacji kiedy zostanie wykryta w nich modyfikacja genetyczna.

4. W określonych przypadkach przeprowadzić badania laboratoryjne pasz.

Obowiązujące przepisy nie precyzują częstotliwości pobierania próbek pasz do badań laboratoryjnych. Częstotliwość tę określa podmiot na postawie przeprowadzanej przez siebie oceny ryzyka.

Badania laboratoryjne na obecność modyfikacji genetycznych przeprowadza się w laboratoriach akredytowanych zgodnie z normą ISO 17025 „Ogólne wymagania dotyczące kompetencji laboratoriów badawczych i wzorcujących", jeśli zakres tej akredytacji obejmuje analizę obecności i określanie zawartości modyfikacji genetycznych.

Ważne!

W określonych przypadkach ustawa o znakowaniu wolnym od GMO zwalnia z obowiązku przeprowadzania badań laboratoryjnych w paszach:

- **jeżeli w wyniku przetworzenia składnika paszy pochodzenia roślinnego nie jest możliwe wykrycie w nim obecności modyfikacji genetycznej,**
- **jeżeli składniki roślinne pasz pochodzą z upraw, które zostały założone z kwalifikowanego materiału siewnego,**
- **jeżeli analiza ryzyka wykazała brak zagrożenia wystąpienia modyfikacji genetycznych,**
- **jeżeli wykorzystywane są pasze lub ich składniki roślinne już oznakowane jako „bez GMO".**

5. Dokumentować proces żywienia zwierząt oraz przechowywać konieczną dokumentację.

W produkcji zwierzęcej, z której będą pochodziły produkty oznakowane jako wyprodukowane bez stosowania GMO, konieczne jest zabezpieczanie dokumentów, z których będzie wynikało jakie pasze były stosowane w żywieniu zwierząt. Dokumenty te muszą potwierdzać, że pasze spełniają wymogi ustawy, czyli w krytycznych składnikach może być nie więcej niż 0,9% GMO w przeliczeniu na składnik.

Dokumenty takie to np. faktury, etykiety zawierające nazwę i adres wytwórcy, określające skład i rodzaj pasz.

W przypadku stosowania pasz własnych lub wytworzonych na bazie własnych surowców roślinnych, również należy zabezpieczyć dokumenty, które będą wskazywały, jakie to były rośliny i czy należały do grupy ryzyka. Tam gdzie prowadzenie badań laboratoryjnych jest konieczne, należy przechowywać ich wyniki, a tam gdzie zachodzi możliwość zwolnienia z badań – dokumenty potwierdzające możliwość skorzystania ze zwolnienia (np. dokumenty potwierdzające, że pasze były wyprodukowane z upraw założonych z kwalifikowanego materiału siewnego lub wykorzystane były pasze lub składniki pasz już oznakowane jako „bez GMO").

Ważne!

W przypadku żywności pochodzenia zwierzęcego można zastosować oznakowanie wolne od GMO jeżeli u zwierząt, z których lub od których pochodzi ta żywność, były zastosowane wytworzone z GMO lub za ich pomocą produkty lecznicze weterynaryjne, materiały paszowe, dodatki paszowe - niedostępne w innej formie.

Zgodnie z zasadą „krok w tył – krok w przód" dostawca surowca/produktu do żywienia zwierząt musi przekazać swemu odbiorcy dokumentację dotyczącą procesu żywienia zwierząt, a odbiorca musi ją przechowywać.

Przykłady:

1. Rolnik jako producent mleka i jednocześnie dostawca mleka do mleczarni musi przekazać mleczarni dokumentację dotyczącą procesu żywienia krów, owiec, kóz lub dysponować od mleczarni wytycznymi, jakiego rodzaju żywienie musi stosować, aby mleko spełniało warunki do oznakowania wolne od GMO. Mleczarnia, jako klient rolnika, odbiorca mleka ale jednocześnie producent kolejnego produktu (jogurt, ser) musi dysponować od rolnika dokumentacją dotyczącą procesu żywienia krów, owiec, kóz i przechowywać ją u siebie. Mleczarnia może też określić receptury żywienia zwierząt i przekazać je rolnikom, aby mieć pewność, że przy produkcji mleka nie były w żywieniu zwierząt stosowane niewłaściwe surowce.
2. Mleczarnia, przy sprzedaży mleka i jego przetworów np. do hurtowni czy sklepów, przejmuje odpowiedzialność za udowodnienie spełnienia przez mleko wymagań ustawy (w przypadku mleka powinna to być szczegółowa dokumentacja dotycząca żywienia krów/owiec/kóz) oraz jeśli będzie stosowała składniki pochodzenia roślinnego do dalszej produkcji żywności (np. cukier dodawany do jogurtu) - również dla tych krytycznych składników.

Jeśli podmiot kupuje produkty/surowce pochodzenia zwierzęcego już oznakowane jako wolne od GMO, odpowiedzialność za spełnienie wymagań ustawy spoczywa na ich dostawcy.

6. Zachować okresy karencji poprzedzające pozyskanie żywności przeznaczonej do oznakowania.

W pewnych okresach życia zwierząt konieczne jest zapewnienie im wysokobiałkowej paszy, która w obecnych realiach rynkowych jest produkowana głównie na bazie importowanej śruty sojowej GMO. Z uwagi na to, że gospodarstwa, które zdecydowały się na produkcję w systemie żywienia zwierząt bez GMO dokupują zwierzęta i nie mają wiedzy w jakim systemie te zwierzęta były

wcześniej żywione, ustalone zostały minimalne okresy żywienia zwierząt bez stosowania pasz GMO. Dopiero po zakończeniu okresu karencji można pozyskiwać od tych zwierząt lub z tych zwierząt surowce/produkty przeznaczone do oznakowania.

Długość okresu karencji dla poszczególnych gatunków określa poniższa tabela.

Tab. Długość okresu karencji dla poszczególnych gatunków zwierząt

Lp.	Produkt pochodzenia zwierzęcego	Gatunek zwierzęcia lub grupa technologiczna zwierząt[1)]	Długość okresu karencji
1	Mięso	Bydło domowe (Bos taurus)	12 miesięcy[2)]
2		Bawoły (Bubalus bubalus)	
3		Koń (Equus caballus)	
4		Osioł (Equus asinus)	
5		Jeleń szlachetny (Cervus elaphus)	
6		Jeleń sika (Cervus nippon)	
7		Daniel (Dama dama)	
8		Koza (Capra hircus)	6 miesięcy[2)]
9		Owca (Ovis aries)	
10		Alpaka (Vicugna pacos)	
11		Świnia (Sus scrofa f. domestica)	4 miesiące[2)]
12		Dzik (Sus scrofa)	
13		Drób: kura (Gallus gallus), kaczka (Anas platyrhynchos), kaczka piżmowa (Cairina moschata), gęś (Anser anser), gęś garbonosa (Anser cygnoides), indyk (Meleagris gallopavo), przepiórka japońska (Coturnix japonica), perlica (Numida meleagris)	10 tygodni[3)]
14		Struś (Struthio camelus)	6 miesięcy[2)]
15		Zwierzęta futerkowe: królik (Oryctolagus cuniculus), nutria (Myocastor coypus)	10 tygodni[2)]
16	Mleko	Wszystkie gatunki zwierząt, od których pozyskuje się mleko	3 miesiące
17	Jaja	Ptaki, od których pozyskuje się jaja	6 tygodni
18	Produkty rybołówstwa	Zwierzęta akwakultury, od których pozyskuje się produkty rybołówstwa	cały okres chowu

1) Dotyczy zwierząt, których proces żywienia, w okresie karencji poprzedzającym pozyskanie produktu przeznaczonego do spożycia przez ludzi, jest udokumentowany zgodnie z załącznikiem I częścią A.III. ust. 8 lit. a rozporządzenia nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych.

2) Dla zwierząt, z których uzyskuje się mięso w terminie krótszym niż przewidziany w rozporządzeniu okres karencji, okresem karencji jest cały okres chowu.

3) Dla zwierząt, z których uzyskuje się mięso w terminie krótszym niż przewidziany w rozporządzeniu okres karencji, okresem karencji jest cały okres chowu z wyłączeniem pierwszych trzech dni od dnia wyklucia.

5.3. Obowiązki podmiotu przystępującego do znakowania pasz

Przystępując do znakowania pasz ich producent musi wypełnić następujące obowiązki:

1. Przeprowadzić analizę ryzyka.

W pierwszej kolejności należy dokonać analizy ryzyka wystąpienia modyfikacji genetycznej w zakładzie produkcyjnym. Jest to bardzo ważny krok, gdyż w zależności od tego jak duże jest prawdopodobieństwo wystąpienia modyfikacji genetycznej – producent ustali częstotliwość pobierania próbek do badań laboratoryjnych. Pasze z grupy ryzyka to pasze na bazie kukurydzy, soi, rzepaku, buraka cukrowego (rzadko z bawełny).

Przykładowo, większe prawdopodobieństwo wystąpienia modyfikacji genetycznej wystąpi w zakładzie produkcyjnym, gdzie równolegle prowadzi się produkcję konwencjonalną i produkcję wolną od GMO, niż w zakładzie, gdzie w produkcji nie używa się składników GMO.

2. Przygotować procedury.

Chodzi o wewnętrzny dokument, w którym określona zostanie częstotliwość pobierania prób do badań laboratoryjnych i określone będą działania podejmowane w związku z wynikami badań laboratoryjnych, w sytuacji kiedy w badaniach wykryta zostanie modyfikacja genetyczna.

Częstotliwość tę określa producent na podstawie przeprowadzonej przez siebie oceny (pkt 1). Producent określa, jak często próbki składników roślinnych powinny być przekazywane do laboratorium, celem upewnienia się, że składniki te nie zawierają modyfikacji genetycznych.

3. W określonych przypadkach wykonać badania laboratoryjne.

W określonych przypadkach przepisy przewidują zwolnienie z obowiązku przeprowadzania badań laboratoryjnych. Przepisy nie precyzują częstotliwości pobierania próbek do badań laboratoryjnych w odniesieniu do poszczególnych partii towaru. Częstotliwość tę określa producent na postawie przeprowadzanej przez siebie analizy ryzyka. Badania laboratoryjne na obecność modyfikacji genetycznych przeprowadza się w laboratoriach akredytowanych zgodnie z normą ISO 17025 „Ogólne wymagania dotyczące kompetencji laboratoriów badawczych i wzorcujących", jeśli zakres tej akredytacji obejmuje analizę obecności i określanie zawartości modyfikacji genetycznych.

Przepisy pozwalają na podjęcie samodzielnej decyzji o nieprzeprowadzaniu badań laboratoryjnych, jednak trzeba wziąć pod uwagę, że w trakcie kontroli, decyzja taka będzie wymagała umotywowania lub udokumentowana (np. w przypadku kiedy składniki roślinne zostały pozyskane z upraw założonych z kwalifikowanego materiału siewnego – producent pasz musi posiadać dokumenty (lub ich kopie) potwierdzające to (np. faktury zakupu materiału siewnego, etykiety materiału siewnego).

Ważne!

Kiedy nie trzeba robić badań laboratoryjnych?

- **jeżeli w wyniku przetworzenia nie jest możliwe wykrycie obecności modyfikacji genetycznej w paszy/jej składniku (np. olej sojowy),**
- **jeżeli surowce paszowe/składniki pasz zostały pozyskane z roślin pochodzących z upraw zakładanych z kwalifikowanego materiału siewnego,**

- **jeżeli analiza ryzyka wykazała brak zagrożenia wystąpienia modyfikacji genetycznych w roślinach,**
- **jeżeli wykorzystywane są pasze/ich składniki już oznakowane jako** **.**

Badań laboratoryjnych nie muszą wykonywać podmioty prowadzące obrót detaliczny i sprzedające pasze luzem.

Zasady znakowania pasz wolnych od GMO z podziałem na etap pierwotnej produkcji pasz oraz działalności innej niż produkcja pierwotna pasz zostały opracowane i umieszczone na stronie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi https://www.gov.pl/web/rolnictwo/znakowanie-pasz-wolne-od-gmo

6. PRODUKTY WYTWORZONE W INNYCH KRAJACH OZNAKOWANE JAKO WOLNE OD GMO

Uznawanie znakowania produktów pochodzących z państw Unii Europejskiej oraz EFTA i Turcji.

W ramach swobody przepływu towarów, a także w ramach umów handlowych, możliwe jest znalezienie na polskim rynku produktów oznakowanych jako wolne od GMO (w sposób inny niż przewiduje ustawa o znakowaniu wolnym od GMO). Mogą to być produkty wyprodukowane w krajach Unii Europejskiej oraz EFTA (ang. European Free Trade Association – Europejskie Porozumienie o Wolnym Handlu) i Turcji.

Zatem produkty pochodzące z UE, EFTA, Turcji nie muszą być zgodne z polskimi przepisami dotyczącymi wymagań i znakowania jako wolne od GMO i nie będą podlegać weryfikacji zgodności. Mogą być one wprowadzane do obrotu na terenie Polski wyłącznie z oryginalną deklaracją wolne od GMO, taką jaka obowiązuje w kraju pochodzenia. Na język polski powinny być tłumaczone tylko obowiązkowe informacje, które wynikają z rozporządzenia nr 1169/2011, a deklaracja wolne od GMO musi pozostawać w języku obcym.

Na tak oznakowanych produktach nie ma możliwości umieszczenia polskich znaków i polskich wyrażeń słownych, jakie obowiązują zgodnie z ustawą.

Dlaczego tak się dzieje? Otóż przepisy o oznakowaniu wolne od GMO, jakie zostały przyjęte w różnych krajach, nie są zharmonizowane. Co do zasady, rozwiązania prawne są zbliżone, jednak detale związane z wymogami produkcji wolnej od GMO mogą być różne.

Jednocześnie służby kontrolne nie mają możliwości zweryfikowania procesu produkcji za granicą i potwierdzenia, że zasady te są zgodne z tymi, jakie zostały określone w polskich przepisach, a więc nie ma możliwości potwierdzenia zgodności znakowania z wymogami ustawy

Ważne!

Na produktach pochodzących z krajów UE, EFTA i Turcji może znajdować się oznakowanie zgodne z prawem tych państw, jednak nie ma możliwości zastosowania na nich polskich znaków.

Produkty importowane z krajów trzecich

Artykuły z państw spoza Unii Europejskiej oraz EFTA i Turcji mogą być dopuszczone do obrotu w rozumieniu przepisów prawa celnego pod warunkiem przeprowadzenia kontroli jakości handlowej przez organ Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Kontrola jakości handlowej jest zatem obowiązkowa, przy czym podlegają jej produkty importowane wymienione w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 stycznia 2013 r. w sprawie wykazu artykułów rolno-spożywczych przywożonych z zagranicy oraz ich minimalnych ilości podlegających kontroli jakości handlowej.

Artykuły z krajów trzecich (np. Chin, Rosji czy USA) nie zostaną dopuszczone do obrotu jeśli zawierają oznakowanie odnoszące się do braku GMO. Ponieważ nie podlegają one zwolnieniu z przepisów ustawy, które dotyczy produktów z UE EFTA i Turcji a naniesione na nich oznakowanie traktowane będzie jako niezgodne z ustawą.

Podobnie jak na produktach wyprodukowanych UE EFTA i Turcji również na produktach z krajów trzecich nie ma możliwości naniesienia polskiego oznakowania. Powodem jest brak możliwości potwierdzenia przez polskie służby kontrolne prawidłowości oznakowania na produkcie wyprodukowanym poza granicami kraju.

Ważne!

Na produktach pochodzących z krajów trzecich – a więc spoza UE, EFTA i Turcji nie może znajdować się żadne oznakowanie odnoszące się do braku GMO.

7. ZAKAZY I KARY ZA NIEPRZESTRZEGANIE PRZEPISÓW USTAWY

Jednym z celów wprowadzenia ustawy było ujednolicenie zasad i formy oznakowania produktów oraz określenie wymogów, jakie towarzyszą produkcji żywności i pasz wolnych od GMO. Ustawa o znakowaniu wolnym od GMO wprowadza zatem dwa najistotniejsze zakazy, aby eliminować z rynku produkty oznakowane w inny sposób, niż określony w ustawie.

Ważne!

Zakazane jest stosowanie oznakowania odnoszącego się do braku GMO dla produktów niespełniających warunków znakowania.

Oznacza to, że wszystkie produkty, które nie spełniają warunków określonych w ustawie nie mogą być oznakowane ani ustawowym znakiem graficznym, ani żadnym innym znakiem lub deklaracją sugerującymi brak GMO.

Jakich produktów nie można znakować?

Produkty roślinne:

- które nie mają odpowiedników GMO dopuszczonych do obrotu w UE (np. pszenica, jabłka, brokuły, ziemniaki),
- które mają odpowiedniki GMO dopuszczone do obrotu w UE, jeśli nie został w nich potwierdzony brak modyfikacji genetycznych,

Żywność pochodzenia zwierzęcego:

- która pochodzi od lub ze zwierząt karmionych paszami GMO,
- jeśli w żywieniu zwierząt były stosowane pasze GMO i nie został zachowany okres karencji,
- jeśli proces uzyskania tych produktów nie jest nadzorowany zgodnie z przepisami ustawy.

Ważne!

Zakazane jest stosowanie oznakowania odnoszącego się do braku GMO innego niż określone w ustawie

Oznacza to, że można stosować jedynie oznakowanie określone w ustawie, a więc znaki graficzne:

lub

Nie ma możliwości zmiany formy graficznej znaków. Jedyna dopuszczalna zmiana to zamiana ich kolorystyki na czarno-białą.

Znakom graficznym na opakowaniu/etykiecie mogą towarzyszyć następujące wyrażenia słowne:

- bez GMO

lub

- wyprodukowane bez stosowania GMO

Wyrażenia słowne są obowiązkowe w dokumentacji towarzyszącej.

Ustawa o znakowaniu wolnym od GMO przewiduje kary:

- za łamanie zakazów dotyczących sposobu oznakowania produktów, np.: deklarowanie braku GMO na produktach, które nie podlegają znakowaniu zgodnie z ustawą; stosowanie brzmienia deklaracji o braku GMO niezgodnego z brzmieniem określonym w ustawie; brakiem umieszczania obowiązkowego wyrażenia słownego w odniesieniu do składnika podlegającego ustawie w wykazie składników; stosowanie na opakowaniach lub etykietach wyrażeń słownych bez zamieszczenia obowiązkowego znaku graficznego;
- za brak lub nieprzechowywanie przez okres lat dwóch dokumentów, na podstawie których można będzie zweryfikować spełnienie wymogów ustawowych, w tym wyników badań laboratoryjnych na obecność modyfikacji genetycznych;
- za brak dokumentów potwierdzających przygotowanie analizy ryzyka wystąpienia modyfikacji genetycznych i wytyczających procedury wewnętrzne;
- za nieprzeprowadzanie badań laboratoryjnych na obecność modyfikacji genetycznych w paszy lub żywności – w sytuacji, kiedy nie występują powody, dla których można skorzystać ze zwolnienia z obowiązku wykonywania badań laboratoryjnych;
- za uniemożliwienie lub utrudnianie przeprowadzenia kontroli przestrzegania przepisów ustawy.

Urzędowa kontrola przestrzegania przepisów ustawy powierzona została Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych i Inspekcji Weterynaryjnej.

8. NAJCZĘŚCIEJ ZADAWANE PYTANIA

Czy oznakowanie wolne od GMO jest równoważne z oznakowaniem produktu ekologicznego?

Jedną z zasad produkcji ekologicznej jest zakaz stosowania genetycznie zmodyfikowanych organizmów. GMO i produkty wytworzone z GMO lub przy ich użyciu nie mogą być wykorzystywane w produkcji ekologicznej jako żywność, pasza, substancje pomocnicze w przetwórstwie, środki ochrony roślin, nawozy, środki poprawiające glebę, nasiona, roślinny materiał rozmnożeniowy, mikroorganizmy ani zwierzęta. Jedyny wyjątek dotyczy weterynaryjnych produktów leczniczych. Ewentualne zanieczyszczenie produktów ekologicznych materiałem zawierającym GMO lub wyprodukowanym z GMO, lub przy użyciu GMO, może wystąpić jedynie niecelowo oraz w przypadkach nieuniknionych technologicznie. Dopuszczalne jest użycie znaku produkcji ekologicznej, w przypadku zanieczyszczenia żywności lub paszy nie więcej niż 0,9% (rozporządzenie 2018/848).

W przypadku pasz mamy zatem równoważność wymogów między paszami ekologicznymi i paszami z produkcji wolnej od GMO co oznacza, że pasze ekologiczne można oznakować znakiem . W przypadku żywności mamy do czynienia z zupełnie innymi poziomami dopuszczalnej zawartości GMO. Zgodnie z ustawą maksymalna przypadkowa lub technicznie nieunikniona zawartość GMO w żywności to 0,1%.

Oznacza to, że oznakowanie ekologiczne na żywności nie zawsze jest równoznaczne z oznakowaniem wolnym od GMO. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby żywność ekologiczna została dodatkowo oznakowana znakiem lub wymaga to jednak spełnienia dodatkowych wymagań stawianych przez przepisy ustawy.

Czy można oznakować jako wolny od GMO produkt, jeśli zawartość modyfikacji genetycznej w surowcu, składniku czy komponencie żywności wynosi poniżej 0,9%?

Zawartość GMO poniżej 0,9% uprawnia jedynie do oznakowania znakiem pasz, jednak dodatkowo należy wypełnić obowiązki związane z przeprowadzeniem analizy ryzyka wystąpienia modyfikacji genetycznej w paszy lub jej komponencie, przygotowania procedury oraz przeprowadzenia badań laboratoryjnych (o ile zajdzie taka konieczność).

Zawartość GMO poniżej 0,9% nie uprawnia do oznakowania żywności jako wolnej od GMO. W przypadku żywności górna granica zawartości GMO została ustalona na poziomie 0,1%. Zatem żywność, w której zawartość GMO mieści się w przedziale między 0,1%-0,9% nie może zostać oznakowana jako „bez GMO".

Czy poza znakiem graficznym na opakowaniu należy również podawać w wykazie składników, w odniesieniu do poszczególnych składników określenia „bez GMO" lub „wyprodukowane bez stosowania GMO"?

Tak, w przypadku produktów wieloskładnikowych, które spełniają warunki oznakowania, niezależnie od oznakowania na opakowaniu i umieszczeniu tam znaku graficznego, w wykazie składników

muszą być obowiązkowo powtórzone sformułowania „bez GMO" lub „wyprodukowane bez stosowania GMO", przy składnikach podlegających takiemu znakowaniu.

Jeśli w wykazie składników znajduje się kilka określeń „wyprodukowane bez stosowania GMO" i „bez GMO" to czy w takich przypadkach można zastosować odniesienie w postaci gwiazdki (*) i podać objaśnienie na końcu wykazu składników?

Tak, taka praktyka jest możliwa. Nie koliduje ona z zasadami znakowania określonymi w ustawie, ani z innymi zasadami dotyczącymi znakowania produktów spożywczych.

Można zastosować dwa rodzaje odnośników – jeden dotyczący składników pochodzenia roślinnego i drugi dla składników pochodzenia zwierzęcego, a wyjaśnienia dla obu odnośników będą podane pod wykazem składników (ale bez specjalnego wyróżniania).

Niedozwolone jest natomiast stosowanie odnośnika do znaku graficznego.

Czy w przypadku wyrobów cukierniczych jest możliwość zastosowania na nich oznakowania „bez GMO"?

Możliwość oznakowania wieloskładnikowych wyrobów cukierniczych uzależniona jest ściśle od ich składu. Ponad 50% składu (nie licząc wody) stanowić muszą niezmodyfikowane genetycznie składniki roślinne z kukurydzy, rzepaku, soi, buraka cukrowego lub składniki pochodzenia zwierzęcego od zwierząt, w żywieniu których nie stosowano pasz GMO. Przykładowo jeśli zastosowana mąka kukurydziana lub mleko od krów, które nie były żywione paszami GMO stanowią ponad połowę składu – możliwe jest zastosowanie pełnego oznakowania odpowiednim znakiem graficznym. Jeżeli stanowią one mniej niż 50%, nie jest możliwe pełne oznakowanie, lecz można skorzystać z możliwości umieszczenia określeń „bez GMO" i „wyprodukowane bez stosowania GMO" przy wybranych pozycjach w wykazie składników.

Czy na opakowaniu musi być jednocześnie umieszczony znak graficzny oraz odpowiadające mu wyrażenie słowne czy jedno bądź drugie?

Znakowi graficznemu mogą towarzyszyć określenia słowne. Nie jest to obowiązek, tylko możliwość, z której producenci mogą skorzystać. Ustawa o znakowaniu wolnym od GMO nie reguluje zasad przestrzennego rozmieszczania znaków graficznych i określeń słownych, a także krotności ich użycia.

Czy w przypadku wyrobów wprowadzonych do obrotu w UE, wystarczy oświadczenie odnoszące się do zgodności z unijnymi rozporządzeniami (np. 1829/2003 i 1830/2003)?

Zgodność z unijnymi rozporządzeniami 1829/2003 i 1830/2003 nie zawsze oznacza zgodność z przepisami ustawy. Nie można takiej zgodności uznać dla żywności pochodzenia roślinnego. Zgodnie z przepisami rozporządzenia 1829/2003/WE żywność, w której znajduje się do 0,9% modyfikacji genetycznej, i jest to obecność przypadkowa lub nieunikniona technicznie, nie musi być znakowana jako żywność GMO. Nie jest to jednak równoważne z tym, że można taką żywność uznać jako produkt „bez GMO" zgodnie z ustawą. Ustawa o znakowaniu wolnym od GMO określa dopuszczalny próg 0,1% udziału modyfikacji genetycznej w żywności, aby móc ją oznakować jako wolną od GMO.

W przypadku pasz można uznać taką zgodność, gdyż zgodnie z przepisami rozporządzenia 1829/2003/WE pasze, które zawierają do 0,9% obecności modyfikacji genetycznej, i jest to obecność przypadkowa lub nieunikniona technicznie, są tożsame z paszami „bez GMO".

Natomiast deklaracje, które wskazują na zgodność z unijnymi rozporządzeniami 1829/2003 i 1830/2003 nie powinny być stosowane w przypadku produktów pochodzenia zwierzęcego, w któ-

rych nie ma składników, dla których istnieją odpowiedniki wpisane do unijnego rejestru żywności i paszy GMO, gdyż to tylko wprowadza w błąd.

Czy można importować produkty oznakowane?

Przepisy ustawy odnoszą się do produktów wyprodukowanych i wprowadzonych do obrotu w Polsce, a prawidłowość ich stosowania kontrolują polskie inspekcje, które działać mogą jedynie na terenie Polski.

Import gotowych produktów, na których naniesione jest oznakowanie odnoszące się do braku GMO jest możliwy tylko w odniesieniu do produktów z państw UE, EFTA oraz Turcji, zgodnie z zasadą swobodnego przepływu towarów oraz umów handlowych. Produkty te oznakowane są zgodnie z zasadami przyjętymi w tych państwach a wyrażenia użyte przy oznakowaniu nie powinny być tłumaczone na język polski, lecz występować w językach oryginalnych.

Nie ma możliwości wprowadzania do obrotu w Polsce produktów importowanych spoza UE, EFTA oraz Turcji oznakowanych jako wolne od GMO (np. produkty z Chin, Ukrainy). Tak oznakowane produkty naruszają przepisy ustawy w zakresie zgodności oznakowania.

Jakim obowiązkom podlegają importerzy składników do produkcji żywności, czy muszą posiadać dokumenty potwierdzające brak GMO w ich produktach oraz jak długo takie dokumenty muszą przechowywać?

Importerzy żywności decydując się na wprowadzenie do obrotu w Polsce żywności i pasz wyprodukowanych z użyciem składników z importu, muszą zapewnić spełnienie wymogów ustawy. Stosowanie zagranicznych surowców obarczone jest jednak dużym ryzykiem, bo spełnienie wymagań polskiej ustawy może być bardzo trudne do potwierdzenia, a w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego wręcz niemożliwe.

Podmioty, które produkują, przetwarzają, konfekcjonują lub przechowują nieopakowaną żywność pochodzenia roślinnego z użyciem składników importowanych mają obowiązek prowadzić badania żywności pochodzenia roślinnego (lub żądać wyników badań od „dostawców" – ale tylko jeśli badania będą przeprowadzone przez laboratorium akredytowane zgodnie z normą ISO 17025) i przechowywać dokumentację potwierdzającą brak GMO przez okres dwóch lat od wprowadzenia żywności na rynek. Dokumentacja towarzysząca zagranicznym surowcom powinna umożliwić szczegółowe prześledzenie procesu ich pozyskania. Dla uzyskania pewności, co do braku GMO w importowanych surowcach zaleca się przeprowadzenie laboratoryjnych badań kontrolnych w kraju.

Użycie składników pochodzenia zwierzęcego jest w praktyce niemożliwe, gdyż nie ma możliwości potwierdzenia prawidłowości żywienia zwierząt poza granicami Polski.

W przypadku surowców, które na świecie mogą być w jakości GMO, ale nie są dopuszczone do obrotu w UE, niedopuszczalne jest stosowanie jakichkolwiek deklaracji, a jedyną możliwością potwierdzenia spełnienia wymogów ustawy i potwierdzenia braku modyfikacji genetycznych są wyniki badań laboratoryjnych.

Czy będą uznawane certyfikaty „bez GMO" np. VLOG lub Polskiej Izby Mleka?

Certyfikaty „bez GMO" np. niemiecki VLOG lub certyfikat Polskiej Izby Mleka wpisują się w zapewnienie przez producenta obowiązku posiadania procedur (analizy ryzyka), gdyż aby taki certyfikat uzyskać, niniejsza analiza musi być przeprowadzona a dodatkowo jest poddana cyklicznej weryfikacji i kontroli przez tych, którzy przyznają taki certyfikat.

Należy jednak pamiętać, że posiadanie certyfikatu nie oznacza, że dany zakład „awansem" zostaje uznany jako spełniający wszystkie wymogi ustawy i kontrola go nie obejmuje. Certyfikat jest na pewno pomocny, bo już oznacza, że produkcja bez GMO odbywa się w danym zakładzie pod

branżową kontrolą ale nie zwalnia to podmiotu, który produkuje w jakości „bez GMO" (np. zakładu mięsnego, mleczarni) z odpowiedniego dokumentowania zgodności z ustawą (np. posiadania szczegółowej dokumentacji dotyczącej pasz stosowanych w żywieniu zwierząt, z których lub od których bezpośrednio pochodzą stosowane surowce pochodzenia zwierzęcego).

W trakcie kontroli inspektorzy na pewno będą sprawdzali zgodność procedur stosowanych w danym zakładzie z ustawą bez względu na to jaka procedura branżowa jest stosowana.

Jakie trzeba zgromadzić dowody na potwierdzenie zastosowania materiału siewnego?

Dowodami, na potwierdzenie zastosowania materiału siewnego są:

- etykiety materiału siewnego nasion, na których będzie uwidoczniona nazwa odmian, z których została założona uprawa,
- numery partii materiału siewnego, z których pochodzą nasiona,
- faktury za zakup materiału siewnego.

Dowody te pozwolą określić na jakiej powierzchni możliwe było użycie materiału siewnego, a to pozwala ocenić szacunkowy plon z danej powierzchni.

Jakie dokumenty powinni gromadzić przetwórcy, aby móc oznakować olej lub cukier znakiem BEZ GMO?

Dla przetwórców oleju lub cukru ważne są dokumenty dostarczone przez poprzednie ogniwo w łańcuchu produkcyjnym czyli albo przez producentów nasion (bulw) albo przez dostawców nasion (bulw).

Dla nasion lub bulw dokumentami potwierdzającymi brak modyfikacji genetycznych są:

- numery partii kwalifikowanego materiału siewnego, z których pochodzą nasiona, z których następnie został wyprodukowany cukier czy olej,
- kopie etykiet kwalifikowanego materiału siewnego nasion, na których będzie uwidoczniona nazwa odmian, z których następnie został wyprodukowany cukier czy olej,
- badania laboratoryjne nasion, z których następnie został wyprodukowany cukier czy olej, na obecność modyfikacji genetycznej oczywiście w sytuacji, kiedy nasiona te nie zostały wyprodukowane z kwalifikowanego materiału siewnego i nie ma dla nich dokumentów potwierdzających pochodzenie i ich tożsamość.

Czy oświadczenie rolnika / dostawcy materiałów roślinnych / nasion krytycznych gatunków (rzepak, soja, kukurydza, burak cukrowy), że są one niezmodyfikowane genetycznie stanowi dowód braku obecności modyfikacji genetycznej?

Oświadczenie rolnika / dostawcy nie jest wystarczającym dowodem na potwierdzenie braku modyfikacji genetycznych. Rolnik jako producent materiałów do dalszego przetwarzania (materiały roślinne albo nasiona), czyli pierwotny dostawca w łańcuchu żywnościowym, powinien posiadać procedurę, czyli wewnętrzny dokument, w którym określona będzie częstotliwość pobierania próbek materiałów roślinnych krytycznych gatunków do badań laboratoryjnych, na podstawie przeprowadzonej przez siebie analizy ryzyka wystąpienia modyfikacji genetycznej.

W określonych przypadkach ustawa o znakowaniu wolnym od GMO przewiduje zwolnienie z obowiązku przeprowadzania badań laboratoryjnych, ale wytyczne do takiego zwolnienia powinny znaleźć się właśnie w procedurze. Dlatego też rolnik powinien przekazać swoim odbiorcom kopię takiego dokumentu (wraz z wynikami badań laboratoryjnych jeśli było konieczne ich przeprowadzenie). Jeśli rolnik skorzystał ze zwolnienia z wykonania badań laboratoryjnych – załącza dokumenty uzasadniające powody takiego zwolnienia (dowody zakupu, etykiety materiału siewnego).

Ustawa mówi o obowiązku zamieszczania wyrażeń słownych w wykazie składników. Jak należy obowiązek stosować dla produktów zwolnionych z obowiązku podawania wykazu składników np. twarogu, jogurtu naturalnego?

Zgodnie z ustawą o oznakowaniu wolnym od GMO, gotowy produkt wieloskładnikowy oznakowany jako wolny od GMO powinien mieć wykaz składników, nawet jeśli jest z tego zwolniony (zgodnie z rozporządzeniem nr 1169/2011 nie wszystkie produkty muszą mieć wykaz składników). .

Ser i jogurt, są przykładami produktów które zgodnie z tą ustawą są produktami zawierającymi więcej niż jeden składnik (wynika to choćby z uwagi na obecność kultur bakterii - jeden składnik i mleka – drugi składnik). Jeżeli produkt składający się z więcej niż jednego składnika ma być oznakowany jako wolny od GMO, to informacja o składnikach „wolnych od GMO" musi być podana w wykazie składników. Dlatego też produkty wskazane w pytaniu powinny zawierać wykaz składników.

Jakie są zasady znakowania suplementów diety?

Suplement diety to środek spożywczy, więc podlega przepisom ustawy i przy spełnieniu określonych wymogów może być znakowany jako wolny od GMO – analogicznie jak żywność pochodzenia roślinnego, pochodzenia zwierzęco lub ze składnikami mieszanymi.

Suplementy diety produkowane ze składników roślinnych zawierających, składających się lub wyprodukowanych z organizmów, dla których istnieją odpowiedniki wpisane do wspólnotowego rejestru genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy – mogą być oznakowane jako „bez GMO".

Suplementy diety pochodzące od lub ze zwierząt mogą być oznakowane jako „wyprodukowane bez stosowania GMO" tylko, jeżeli będą pochodzić od lub ze zwierząt karmionych paszami niemodyfikowanymi genetycznie z zachowaniem okresów karencji, a proces ich żywienia będzie udokumentowany.

Suplementy diety mieszane mogą być oznakowane jako „wyprodukowane bez stosowania GMO" – analogicznie jak żywność wieloskładnikowa, która zawiera składniki pochodzenia roślinnego i składniki pochodzenia zwierzęcego.

W przypadku złożonych suplementów diety, ich składniki, podlegające ewentualnemu oznakowaniu jako wolne od GMO, muszą stanowić więcej niż 50% łącznej masy wszystkich składników w chwili ich użycia do wyprodukowania, nie licząc masy wody. Jeśli składników kwalifikujących się do oznakowania będzie mniej niż 50 %, wówczas znakować można dany składnik – ale tylko w wykazie składników.

Przykład:

Suplement diety, zawierający fosfolipidy sojowe (zawartość w produkcie ponad 50%).

Istnieje możliwość oznakowania tego produktu jako „bez GMO", pod warunkiem, że producent będzie posiadał dokumentację pozwalającą na potwierdzenie, że soja z której wyprodukowano fosfolipidy była bez GMO, aby organy kontroli mogły zweryfikować prawdziwość tych informacji.

Ważne!

Suplementy diety wytworzone z roślin, które nie mają swoich odpowiedników GMO dopuszczonych do obrotu w UE, nie mogą być oznakowane jako „bez GMO".

Czy istnieje możliwość oznakowania cukru z buraka cukrowego jako „bez GMO"?

Istnieje możliwość oznakowania cukru z buraka cukrowego jako „bez GMO", oczywiście przy założeniu, że cała produkcja opiera się na kwalifikowanym materiale siewnym odmian buraka (wówczas brak jest konieczności prowadzenia badań laboratoryjnych), a lista odmian buraka, z których został wyprodukowany cukier, jest w posiadaniu producenta. Jednocześnie produkcja ta podlega

dodatkowej kontroli (producent posiada procedurę opartą na analizie ryzyka wystąpienia modyfikacji genetycznej). W sytuacji, kiedy cukier zostałby oznakowany jako „bez GMO", w dokumentacji uzupełniającej powinna znaleźć się lista odmian, użytych do uprawy z których korzystał zakład produkcyjny. Takie rozwiązanie pozwoliłoby producentom, stosującym cukier jako dodatek w swoich produktach, na ich oznakowanie jako wolnych od GMO zgodne z ustawą.

W przypadku produkcji, która nie jest oparta na kwalifikowanym materiale siewnym należy rozważyć przeprowadzenie badań laboratoryjnych nasion w celu wykluczenia zawartości GMO.

DEFINICJE I WYKAZ SKRÓTÓW

1. **EFTA** (ang. European Free Trade Association) – Europejskie Porozumienie o Wolnym Handlu.
2. **Dodatki paszowe** – substancje, drobnoustroje lub preparaty, inne niż materiał paszowy i premiksy, które są celowo dodawane do paszy lub wody w celu pełnienia, w szczególności, jednej lub więcej następujących funkcji:
   - korzystnego wpływu na cechy paszy;
   - korzystnego wpływu na cechy środków spożywczych pochodzenia zwierzęcego;
   - korzystnego wpływu na ubarwienie ozdobnych ryb lub ptaków;
   - zaspokajania potrzeb żywieniowych zwierząt;
   - zapewnienia korzystnych skutków dla środowiska w wyniku produkcji zwierzęcej;
   - korzystnego wpływu na hodowlę, cechy użytkowe lub dobrostan zwierząt, szczególnie wskutek wpływu na florę żołądkowo-jelitową lub na strawność paszy; lub
   - działania kokcydiostatycznego lub histomonostatycznego.
3. **Genetycznie zmodyfikowana żywność** (w rozumieniu art. 2 pkt 6 rozporządzenia (WE) nr 1829/2003) – żywność zawierająca, składająca się lub wyprodukowana z GMO.
4. **GMO – genetycznie zmodyfikowany organizm, organizm**, którego materiał genetyczny został zmieniony z wykorzystaniem technik inżynierii genetycznej w sposób nie zachodzący w warunkach naturalnych, na skutek krzyżowania lub naturalnej rekombinacji przy użyciu technik określonych w przepisach prawa.
5. **GMM – genetycznie zmodyfikowany mikroorganizm, mikroorganizm**, w którym materiał genetyczny został zmieniony w sposób niezachodzący w warunkach naturalnych wskutek krzyżowania lub naturalnej rekombinacji, w szczególności przy zastosowaniu technik określonych w przepisach prawa.
6. **Guidance document on criteria for categorization of food enzymes** Przewodnik dot. kryteriów kategoryzacji enzymów.
7. **Materiał siewny** – (w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt. 8 ustawy o nasiennictwie) to materiał siewny – oznacza rośliny lub ich części przeznaczone do siewu, sadzenia, szczepienia, okulizacji lub innego sposobu rozmnażania roślin, w tym materiał siewny spełniający wymagania w zakresie wytwarzania i jakości dla danej kategorii, i stanowi:
   - materiał siewny roślin rolniczych obejmujący nasiona roślin rolniczych odmian gatunków objętych przepisami dotyczącymi wytwarzania i jakości, a w przypadku ziemniaka – bulwy, zwane sadzeniakami ziemniaka,
   - materiał siewny roślin warzywnych obejmujący nasiona roślin warzywnych odmian gatunków objętych przepisami dotyczącymi wytwarzania i jakości,
   - materiał szkółkarski obejmujący części roślin, w tym podkładki, zrazy, wstawki i oczka, całe rośliny oraz nasiona, przeznaczone do rozmnażania i produkcji roślin sadowniczych, z wyłączeniem winorośli,

- materiał rozmnożeniowy roślin warzywnych obejmujący części roślin lub rośliny, w tym podkładki, z wyłączeniem nasion, przeznaczone do rozmnażania i produkcji roślin warzywnych,
- materiał rozmnożeniowy roślin ozdobnych obejmujący nasiona, części roślin lub rośliny, w tym podkładki, przeznaczone do rozmnażania i produkcji roślin ozdobnych lub użytkowanych w celach ozdobnych,
- materiał nasadzeniowy roślin warzywnych lub ozdobnych obejmujący całe rośliny uzyskane z materiału rozmnożeniowego, a w przypadku roślin warzywnych – z materiału siewnego, przeznaczone do nasadzeń w celu produkcji warzyw lub roślin ozdobnych,
- materiał rozmnożeniowy winorośli obejmujący sadzonki i szczepy ukorzenione, pędy jednoroczne i pędy niezdrewniałe, podkładki oraz zrazy, przeznaczone do rozmnażania i produkcji winorośli;

8. **Materiały paszowe** – produkty pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego, których zasadniczym celem jest zaspokajanie potrzeb żywieniowych zwierząt, w stanie naturalnym, świeże lub konserwowane, oraz produkty pozyskane z ich przetwórstwa przemysłowego, a także substancje organiczne i nieorganiczne zawierające dodatki paszowe lub ich niezawierające, przeznaczone do doustnego karmienia zwierząt jako takie albo po przetworzeniu, albo stosowane do przygotowywania mieszanek paszowych lub jako nośniki w premiksach.
9. **Pasza** (w rozumieniu art. 3 pkt 4 rozporządzenia 178/2003) – oznacza substancje lub produkty, w tym dodatki, przetworzone, częściowo przetworzone lub nieprzetworzone, przeznaczone do karmienia zwierząt.
10. **Pasza genetycznie zmodyfikowana (**w rozumieniu art. 2 pkt 7 rozporządzenia (WE) nr 1829/2003) – jest to pasza zawierająca, składająca się lub wyprodukowana z GMO.
11. **Pomoce przetwórcze** – substancje, które nie są same konsumowane jako pasze, celowo wykorzystywanie w przetwarzaniu pasz lub materiałów paszowych do celów technologicznych podczas obróbki lub przetwarzania, co może spowodować niezamierzoną ale technologicznie nieuniknioną obecność pozostałości substancji lub jej pochodnych w produkcie finalnym, pod warunkiem że pozostałości te nie mają szkodliwego skutku dla zdrowia zwierząt, zdrowia ludzi lub dla środowiska i nie mają żadnych technologicznych skutków dla gotowej paszy.
12. **Produkty lecznicze weterynaryjne** – substancja lub mieszanina substancji przeznaczona do zastosowania wyłącznie u zwierząt: posiadająca właściwości zapobiegania lub leczenia chorób występujących u zwierząt lub podawana w celu postawienia diagnozy, przywrócenia, poprawienia lub modyfikacji fizjologicznych funkcji organizmu poprzez działanie farmakologiczne, immunologiczne lub metaboliczne.
13. **Rejestr genetycznie zmodyfikowanej żywności i pasz** – rejestr prowadzony przez Komisję Europejską na podstawie art. 28 rozporządzenia 1829/2003, znajdują się w nim informacje o modyfikowanych genetycznie organizmach dopuszczonych do obrotu w UE jako żywność i pasza.
14. **Rozporządzenie 2018/848** – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/848 z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007.
15. **Rozporządzenie nr 1169/2011** – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 25 października 2011 r. w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1924/2006 i (WE) nr 1925/2006 oraz uchylenia dyrektywy Komisji 87/250/EWG, dyrektywy Rady 90/496/EWG, dyrektywy Komisji 1999/10/WE, dyrektywy 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, dyrektyw Komisji 2002/67/WE i 2008/5/WE oraz rozporządzenia Komisji (WE) nr 608/2004.
16. **Rozporządzenie nr 1333/2008** – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1333/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie dodatków do żywności.

17. **Rozporządzenie nr 1829/2003** – rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy.
18. **Rozporządzenie nr 1830/2003** – rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. dotyczące możliwości śledzenia i etykietowania organizmów zmodyfikowanych genetycznie oraz możliwości śledzenia żywności i produktów paszowych wyprodukowanych z organizmów zmodyfikowanych genetycznie i zmieniającego dyrektywę 2001/18/WE.
19. **Rozporządzenie nr 178/2002** – rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności.
20. **Rozporządzenie nr 852/2004** – rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych.
21. **Rozporządzenie nr 853/2004** – rozporządzenie (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiające szczególne przepisy dotyczące higieny w odniesieniu do żywności pochodzenia zwierzęcego.
22. **Rozporządzenie MRiRW w sprawie znaków graficznych** – rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 4 listopada 2019 r. w sprawie znaków graficznych, które stosuje się w celu oznakowania żywności i pasz jako wolnych od organizmów genetycznie zmodyfikowanych.
23. **Rozporządzenie MRiRW w sprawie okresów karencji** – rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 stycznia 2020 r. w sprawie długości okresów karencji poprzedzających pozyskanie ze zwierząt lub od zwierząt produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do oznakowania jako wolne od organizmów genetycznie zmodyfikowanych, w których nie stosuje się genetycznie zmodyfikowanych pasz.
24. **Ustawa o jakości handlowej** - ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych.
25. **Ustawa o paszach** - ustawa z dnia 22 lipca 2006 r. o paszach.
26. **Ustawa lub ustawa o znakowaniu wolnym od GMO** – ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o oznakowaniu produktów wytworzonych bez wykorzystania organizmów genetycznie zmodyfikowanych jako wolnych od tych organizmów.
27. **Żywność** (w rozumieniu art. 2 rozporządzenia 178/2002) – oznacza jakiekolwiek substancje lub produkty, przetworzone, częściowo przetworzone lub nieprzetworzone, przeznaczone do spożycia przez ludzi lub, których spożycia przez ludzi można się spodziewać.
28. **Żywność pochodzenia zwierzęcego** – są to produkty pochodzenia zwierzęcego zdefiniowane w rozporządzeniu nr 853/2004 (załącznik I, ust. 8.1.). Zalicza się do niej:
    - żywność pochodzenia zwierzęcego, w tym miód i krew;
    - żywe małże, szkarłupnie, osłonice i ślimaki morskie przeznaczone do spożycia przez ludzi; oraz
    - inne zwierzęta przeznaczone do przygotowania w celu dostarczenia ich w żywej postaci konsumentowi końcowemu.

